

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної
безпеки

Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

**«Позиція Угорщини щодо України в умовах повномасштабної
війни»**

Виконав студент курсу, групи ЗММВ-11
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
КРИВИЦЬКИЙ РОМАН ІГОРОВИЧ

Керівник: Близняк О.А., старший викладач,
кандидат політичних наук

Рецензент : Шостак І.В., доцент, кандидат
історичних наук

м. Острог – 20____ р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА УГОРЩИНИ.....	8
1.1. Відносини між Україною та Угорщиною до 2022 року.....	8
1.2. Етнічне угорське населення в Україні: питання національних меншин та його вплив на міждержавні відносини.....	19
Висновки до 1 розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ПОЗИЦІЯ УГОРЩИНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	28
2.1. Офіційна позиція Угорщини щодо війни та російської агресії.....	28
2.2. Енергетична залежність Угорщини від Росії та її вплив на зовнішню політику.....	30
2.3. Угорська позиція в рамках Європейського Союзу: ставлення до санкційної політики та військової допомоги Україні.....	39
Висновки до 2 розділу.....	41
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПОЗИЦІЮ УГОРЩИНИ.....	43
3.1. Політичні інтереси партії «Фідес» та уряду Віктора Орбана.....	43
3.2. Вплив громадської думки в Угорщині на політику уряду.....	52
3.3. Економічні фактори, що визначають угорську політику щодо України та Росії.....	61
Висновки до 3 розділу.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження визначається відображенням у ньому складного балансу інтересів, який визначає зовнішню політику цієї країни в контексті геополітичної ситуації в Європі. Угорщина є членом Європейського Союзу та НАТО, проте її зовнішньополітичний курс щодо війни в Україні часто суперечить загальноприйнятим позиціям інших європейських держав. Це створює унікальну ситуацію де Будапешт намагається поєднати національні економічні інтереси з зобов'язаннями перед міжнародними партнерами.

Зокрема, енергетична залежність Угорщини від Росії має важливий вплив на її політичну позицію. Російські енергоресурси, зокрема газ та нафта, є важливою складовою енергетичної безпеки Угорщини, що обмежує її можливості у підтримці санкційної політики ЄС проти Кремля. У цьому контексті, дослідження ролі енергетичних факторів у зовнішній політиці Угорщини є важливим для розуміння її стратегії щодо України.

Також важливою є внутрішньополітична ситуація в Угорщині, зокрема вплив правлячої партії «Фідес» та її лідера Віктора Орбана на зовнішньополітичні рішення. В. Орбан, прагнучи зберегти популярність серед виборців та забезпечити економічну стабільність, виступає за підтримку зв'язків з Росією, що ускладнює співпрацю Угорщини з Україною та іншими державами ЄС. Це породжує додаткові виклики у відносинах між Будапештом і Києвом.

Нарешті, геополітична ситуація та стратегічні інтереси ЄС і НАТО вимагають глибокого аналізу, оскільки позиція Угорщини не лише впливає на двосторонні відносини з Україною, а й має важливі наслідки для європейської єдності та безпеки в умовах загострення конфлікту.

Питання, пов'язані з позицією Угорщини щодо України досліджували такі науковці як І. Бабинець, В.Бусленко, С. Віднянський, В. Грубов, Ю. Гузинець, Ю. Остапець, А.Приходько, Д. Ткач і ін.

Проте в українській дослідницькій літературі досі недостатньо застосовується комплексний підхід до дослідження позиції Угорщини щодо України в умовах повномасштабної війни. Цим обумовлена актуальність даної роботи.

Мета дослідження: проаналізувати позицію Угорщини щодо України в умовах повномасштабної війни.

Для досягнення даної мети необхідно виконати наступні **завдання:**

- вивчити політичні, економічні та геополітичні фактори, що визначають зовнішньополітичний курс Угорщини;
- дослідити вплив енергетичної залежності Угорщини від Росії;
- висвітлити вплив внутрішньополітичних процесів та стратегічних інтересів Європейського Союзу на взаємини Угорщини з Україною та іншими міжнародними партнерами.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Угорщини.

Предметом дослідження є українсько-угорські відносини в умовах повномасштабної війни.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Робота виконана з використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, які забезпечили комплексний підхід до аналізу українсько-угорських відносин в умовах повномасштабної війни.

На рівні загальнонаукової методології було застосовано метод індукції та дедукції, що дозволило узагальнити окремі аспекти зовнішньої політики Угорщини та вивести загальну картину її поведінки на міжнародній арені; метод синтезу, який уможливив інтеграцію різнорідних даних для формування цілісного уявлення про чинники, що впливають на відносини між Україною та Угорщиною; метод порівняння, завдяки якому вдалося порівняти підходи Угорщини до України з її відносинами з іншими партнерами, зокрема Росією та країнами ЄС.

На рівні спеціальної методології було використано метод аналізу документів, зокрема міжнародних договорів, заяв, виступів угорських

офіційних осіб, а також звітів міжнародних організацій (це дозволило глибше зрозуміти офіційну позицію Угорщини щодо українсько-російської війни); історико-логічний метод, що допоміг дослідити еволюцію українсько-угорських відносин у контексті ключових історичних подій і геополітичних змін; метод аналізу статистичних даних, зокрема даних про енергетичну залежність Угорщини від Росії та економічну взаємодію з ЄС і Україною (це сприяло оцінці реального впливу економічних і енергетичних чинників на зовнішню політику Угорщини).

Хронологічні та географічні рамки. Хронологічні рамки охоплюють 2022-2024 рр – тобто період від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що стало визначальним моментом для зміни політичної ситуації в Європі та для відносин між Україною та її сусідами, зокрема Угорщиною до сьогоднішнього дня. Географічні рамки охоплюють межі Центрально-Східної Європи.

Джерельна база дослідження. Для дослідження позиції Угорщини щодо України в умовах повномасштабної війни використовувались різноманітні джерела, які дозволили детально проаналізувати політичну, економічну та гуманітарну складові відносин між двома країнами, а також їх взаємодію на міжнародній арені. Важливими є офіційні документи та заяви уряду Угорщини, зокрема публічні заяви Міністерства закордонних справ, парламентські дебати та резолюції, а також угоди та декларації на міжнародному рівні, що висвітлюють позицію Угорщини щодо України. Заяви прем'єр-міністра Віктора Орбана, який займає ключову роль у визначенні зовнішньої політики країни, також є важливим джерелом для розуміння її офіційної позиції.

Важливими є аналітичні матеріали та дослідження, зокрема звіти авторитетних аналітичних центрів, таких як Chatham House, Carnegie Europe, Atlantic Council, а також публікації угорських і міжнародних наукових видань, що розглядають стратегії Угорщини щодо України в умовах війни. Публікації експертів та аналітиків, а також інтерв'ю з політичними діячами надають глибше розуміння політичних мотивів і внутрішніх факторів, що впливають

на зовнішню політику Угорщини.

Міжнародні організації, такі як Європейський Союз і НАТО, також відіграють важливу роль у формуванні зовнішньої політики Угорщини щодо України. Документація ЄС, зокрема протоколи засідань Європейської ради та звіти Європейської комісії, дозволяють зрозуміти позицію Угорщини щодо санкцій проти Росії та підтримки України в рамках загальноєвропейської політики. Важливими є також рішення НАТО, зокрема протоколи засідань і документи, що стосуються безпекової ситуації в регіоні.

Не менш важливим є аналіз матеріалів угорських медіа, таких як HVG, Index.hu, 444.hu, а також міжнародних ЗМІ, які висвітлюють події на політичній арені та ставлення уряду Угорщини до війни в Україні. Інтерв'ю з урядовцями та політиками, публічні заяви та прес-конференції є корисними для вивчення офіційної комунікації щодо України. Крім того, публікації іноземних агентств, таких як Reuters, BBC, Al Jazeera, надають контекст міжнародного сприйняття угорської позиції.

Дипломатичні документи, зокрема угоди та протоколи переговорів між Угорщиною, Росією та Україною, також важливі для розуміння змін в угорській зовнішній політиці, що стосуються українського питання. Протоколи зустрічей та документи, що регулюють двосторонні відносини, допомагають виявити основні напрямки угорської дипломатії в контексті війни.

Окрім цього, соціологічні дослідження, зокрема опитування громадської думки в Угорщині, дозволяють оцінити ставлення угорців до війни в Україні та урядових ініціатив. Звіти міжнародних дослідницьких організацій, таких як Pew Research, можуть дати додаткову інформацію про вплив війни на внутрішні настрої в Угорщині.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі зовнішньополітичної позиції Угорщини щодо України в умовах повномасштабної війни, з акцентом на вивчення взаємозв'язку між політичними, економічними та геополітичними чинниками, які визначають

стратегію Будапешта. Для цього здійснено інтеграцію різних підходів, зокрема дослідження впливу енергетичної залежності від Росії, внутрішньополітичних процесів, а також ролі Угорщини в рамках Європейського Союзу та НАТО.

Особлива увага приділяється детальному аналізу політичних заяв та дій угорського уряду щодо війни в Україні, що дозволяє виявити суперечливі моменти в зовнішньополітичному курсі, а також фактори, які обумовлюють такі розбіжності з іншими країнами ЄС та НАТО.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості використання отриманих висновків для формулювання зовнішньополітичних стратегій та рекомендацій для українських дипломатичних та урядових структур щодо побудови більш ефективної взаємодії з Угорщиною на міжнародній арені, враховуючи її позицію щодо війни в Україні та зв'язки з Росією; розробки стратегії енергетичної безпеки для України, зокрема в контексті диверсифікації постачання енергоресурсів та пошуку нових ринків для українських енергетичних продуктів, з огляду на енергетичну залежність Угорщини від Росії; оцінки впливу зовнішньополітичних рішень Угорщини на європейську єдність та політику санкцій ЄС щодо Росії, що має важливе значення для планування міжнародної політики та розвитку відносин між Україною та країнами ЄС; розробки заходів для покращення двосторонніх відносин між Україною та Угорщиною, зокрема в контексті культурних, економічних та гуманітарних ініціатив, що допоможе подолати існуючі політичні розбіжності та сприятиме розвитку співпраці; використання результатів дослідження у навчальному процесі на факультетах міжнародних відносин, політичних наук та європейських студій для підготовки студентів і аспірантів, а також у підготовці наукових праць, що стосуються міжнародних відносин у контексті європейської безпеки та геополітики.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА УГОРЩИНИ

1.1. Відносини між Україною та Угорщиною до 2022 року

Зародження українсько-угорських відносин відносять до кінця 1989 року, коли до Угорщини прибула українська делегація на чолі з Міністром культури УРСР Ю. Олененком. Під час цього візиту було вперше в сучасній історії України підписано протокол про співпрацю двох країн у культурній сфері. Посольство СРСР на чолі з І. Абоїмовим не звернуло уваги на цей важливий крок, який, як показав час, мав значення. У серпні 1990 року радянські дипломати уважніше стежили за візитом делегації МЗС України на чолі з А. Зленком до Будапешта. Українську делегацію в Угорщині прийняли на найвищому рівні, відбулися зустрічі з Президентом А. Гьонцом, Прем'єр-міністром Й. Анталлом та Міністром закордонних справ Г. Єсенським. Уже тоді угорці підтримували прагнення України стати незалежною і суверенною державою та були готові надавати їй усіляку допомогу на цьому шляху [47, с. 80].

Активні зв'язки між угорською та українською дипломатіями були встановлені ще за часів Радянського Союзу, коли Будапешт підтримував Україну в її прагненні до незалежності. У вересні 1990 року Президент Угорської Республіки А. Гьонц здійснив офіційний візит до України, а в травні 1991 року Голова Верховної Ради України Л. Кравчук відвідав Будапешт. 31 травня 1991 року міністри закордонних справ Угорщини та України підписали Декларацію про принципи співпраці між Українською РСР та Угорською Республікою щодо забезпечення прав національних меншин [47, с. 80].

Після розпаду СРСР у 1991 році майже всі країни колишнього соціалістичного блоку спрямували свої зусилля на інтеграцію з європейськими та євроатлантичними структурами. Це було зумовлено тим, що більшість із

цих держав не мали достатнього досвіду для ефективного самостійного управління. Для забезпечення політичної, економічної та військової стабільності вони прагнули максимально залучитися до міжнародних процесів. Такий курс розвитку став характерним і для провідних держав Центрально-Східної Європи, зокрема Угорщини та України [11].

Угорщина стала однією з перших країн, яка визнала незалежність України. У межах подальшого партнерства у 1991 році було підписано «Договір про дружбу і співробітництво», відкрито перше угорське посольство в Києві та створено багатокомпонентну нормативно-правову базу для двосторонньої співпраці [47]. 90-ті роки ХХ століття ознаменували початок важливого етапу у розвитку відносин між двома країнами. Проте варто враховувати, що в цей період ні Україна, ні Угорщина не могли надавати значної підтримки одна одній у процесах європейської та євроатлантичної інтеграції, оскільки самі потребували допомоги.

24 березня 1992 року в Будапешті було відкрито Посольство України в Угорщині, яке стало першим дипломатичним представництвом нової України за кордоном. У 1993 році були схвалені установчі документи (багатостороння угода та статут) транскордонної асоціації прикордонних регіонів і громад – Карпатського єврорегіону, першого єврорегіону, що об'єднав прикордонні області України та Угорщини. Політичну співпрацю було поглиблено після вступу Угорщини до НАТО та ЄС, а також після того, як Україна зробила європейський та євроатлантичний напрямки пріоритетними у своїй зовнішній політиці [17].

Ситуація докорінно змінилася у 1999 році, коли Угорщина стала членом НАТО. Ця подія сприяла активізації українсько-угорської співпраці у сфері євроатлантичної інтеграції. Було закріплено та вдосконалено низку важливих документів, зокрема Угоду про співробітництво між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Угорщини [47]. Крім того, за підтримки Угорщини організовувалися навчання євроатлантичного спрямування, наприклад, у Центрі безпекової політики в угорському місті Сегед [14]. Цей

центр займається поширенням наукових досліджень і організацією семінарів, присвячених діяльності НАТО. Участь Угорщини як важливого члена Альянсу створила сприятливі умови для поглиблення співпраці з Україною на шляху до інтеграції в НАТО.

Подальші партнерські відносини між Україною та Угорщиною розвивалися досить успішно, оскільки початок XXI століття характеризувався активними європейськими та євроатлантичними комунікаціями. У 2003 році була ініційована та реалізована ідея створення Консультативної ради з питань європейської інтеграції за участю України та країн Вишеградської групи. У 2005 році підписано Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорщини щодо економічного співробітництва [15].

Переломним моментом у розвитку українсько-угорських відносин став 2014 рік. Анексія Криму Росією, збройний конфлікт на Донбасі та активізація російсько-угорського співробітництва призвели до охолодження взаємин між двома країнами. Суттєвим наслідком цього стали зниження торгово-інвестиційного обороту та відсутність ефективної євроатлантичної підтримки з боку Угорщини. Це свідчило про зміну зовнішньополітичних пріоритетів угорського керівництва не на користь України [18].

Найважливішим результатом цього періоду стало фактичне призупинення політичного діалогу між країнами, хоча окремі зустрічі й перемовини все ще відбувалися. Наприклад, у 2014 році Президент України Петро Порошенко провів переговори з Прем'єр-міністром Угорщини Віктором Орбаном під час інавгурації нового Глави Української держави. Також відбувся робочий візит Міністра зовнішньої економіки і закордонних справ Угорщини Петера Сійярто до України [15]. Проте ці заходи були формальними і не могли замінити стабільний переговорний процес, який існував до 2014 року. У результаті обговорення підтримки Угорщиною вступу України до НАТО було фактично заморожене.

Щоб відновити процес співпраці, урядам обох країн довелося подолати значні виклики: Україні – стабілізувати ситуацію після внутрішньополітичної

кризи, а Угорщині – визначити чіткі пріоритети своєї зовнішньої політики. Для повернення до підтримки вступу України до НАТО та ЄС угорському керівництву знадобилося два роки. Зокрема, вже у 2016 році Україна приєдналася до Технічної угоди між міністерствами оборони країн Вишеградської групи щодо співпраці в рамках Бойової тактичної групи ЄС, як і було передбачено [27a]. Реалізація цих зобов'язань могла стати початком нового етапу українсько-угорської співпраці та визначення перспективних напрямків для подальшого партнерства [20].

Однак ключовим фактором сучасного етапу двосторонніх відносин стало зближення Угорщини з Росією, яке поставило під загрозу подальшу співпрацю між двома країнами. Головною причиною цього стали економічні інтереси Угорщини, зокрема її залежність від російського газу. У вересні 2014 року відбулася зустріч Віктора Орбана з головою правління «Газпрому» Олексієм Міллером, після якої угорський уряд фактично припинив реверсні поставки газу до України [41, с. 100–101]. Оскільки зовнішня політика Угорщини спершу базувалася на економічних стратегіях, а згодом і в політичній сфері, країна опинилася перед складним вибором. Оскільки НАТО та ЄС вже ввели санкції проти Росії, угорське керівництво ставило питання: чи приєднатися до цих санкцій, коли країна не хоче мати конфліктів з таким сильним союзником? Візити президента Росії Володимира Путіна та інших високопосадовців РФ у Будапешт у 2014-2015 роках пояснюють, чому Угорщина приєдналася до санкцій пізніше за інші країни. Крім того, під час однієї з таких зустрічей прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан заявив, що пріоритетом для його країни буде захист угорських меншин за кордоном, зокрема на Закарпатті [47, с. 7]. Така позиція викликала занепокоєння в Україні.

Другим важливим моментом, що погіршив відносини між Україною та Угорщиною, стало прийняття Верховною Радою України Закону «Про освіту» у 2017 році. Одна з його статей була негативно сприйнята угорською стороною, а саме, норма, що стосується національних меншин, які

проживають на території України. Закон передбачає, що представники меншин мають вивчати не лише свою рідну мову, але й українську протягом певного періоду навчання. Для угорського уряду це стало неприйнятним, оскільки він вбачав у цьому загрозу для вільного вивчення угорської мови. У відповідь Угорщина негайно розпочала контрзаходи для захисту угорських меншин на Закарпатті. Міністр закордонних справ та зовнішньої торгівлі Угорщини Петер Сійярто публічно заявив, що Угорщина зробить усе можливе, щоб посилити міжнародний тиск на Київ і припинити підтримку вступу України до НАТО та ЄС [2].

Існують також інші фактори, які ставлять під сумнів нормалізацію українсько-угорських відносин. Одним із них є питання подвійного громадянства. Останніми роками Угорщина активніше заохочує угорців Закарпаття до отримання угорського паспорта. Хоча ця політика триває вже не перший рік, нині вона набуває особливої гостроти. Основним кроком угорського уряду для підтримки угорських меншин на Закарпатті є надання преференційної натуралізації в Угорщині. Це дає можливість бажаючим отримати угорське громадянство, щоб працювати чи мати будь-які зв'язки з Угорщиною. Оскільки в Україні існує єдине громадянство, закріплене Конституцією, це може спричинити серйозний міжнародний конфлікт [21].

У листопаді 2018 року глава Місії України при НАТО В. Пристайко прокоментував ситуацію та можливі шляхи її вирішення. Зокрема, він зазначив, що основною проблемою є зловживання Угорщиною принципом консенсусу в НАТО, а також її спроби блокувати імплементацію Закону «Про освіту», створюючи труднощі для України. Для вирішення цієї проблеми урядам обох країн потрібно було б досягти домовленості, що є складним завданням, оскільки Український уряд спирається на висновки Венеціанської комісії щодо цього закону, тоді як Угорщина орієнтується на власні національні інтереси, зокрема на підтримку національних меншин за кордоном. Угорщина пропонує два варіанти вирішення: продовжити термін імплементації закону «Про освіту» до 2023 року та винести приватні школи з

його сфери дії. «Ми бачимо позитивний розвиток щодо виконання обох рекомендацій. Сподіваюся, що наші законодавці найближчим часом розглянуть пропозиції уряду України, і ми зможемо продемонструвати виконання зобов'язань», – зазначив В. Пристайко [47].

13 травня 2019 року відбулася трьохстороння зустріч між президентом США Дональдом Трампом, прем'єр-міністром Угорщини Віктором Орбаном та президентом Росії Володимиром Путіним. Під час переговорів В. Орбан активно порушував питання українсько-угорської прикордонної суперечки та звинувачував українську владу в нібито жорстокому ставленні до угорської меншини. Оскільки США є безумовним лідером Альянсу, спроби російського та угорського лідерів переконати американського президента в некомпетентності нової української влади вказують на їхні зусилля залучити Захід на бік коаліції Росії та Угорщини. Проте адміністрація США не змінила свою позицію, оскільки США залишаються ключовим партнером України в її євроатлантичній інтеграції, а Білий Дім продовжує надавати Україні різноманітну підтримку [22].

21 травня 2019 року відбулася зустріч президента України Володимира Зеленського з президентом Угорщини Яношем Адером. Обидва лідери висловили сподівання на стабілізацію двосторонніх відносин. Угорський президент запропонував створити спільний комітет, який міг би стати платформою для обговорення всіх непорозумінь і розбіжностей між Україною та Угорщиною. Такий крок міг би стати передумовою для початку нормалізації відносин і відновлення угорської підтримки щодо вступу України в НАТО. Проте, оскільки наразі немає жодних відомостей про створення цього комітету, можна зробити висновок, що питання врегулювання українсько-угорських відносин певною мірою зайшло в глухий кут.

У свою чергу, міністр закордонних справ та зовнішньої торгівлі Угорщини П. Сійярто на саміті НАТО в Лондоні 4 грудня 2019 року заявив, що Угорщина продовжить блокувати євроатлантичну інтеграцію України, доки угорські меншини на Закарпатті не отримають належних прав [72]. Така

реакція угорської сторони щодо вступу України до НАТО є досить рішучою і підтверджує стабільність позиції угорського уряду. НАТО активно підтримує Україну та закликає Угорщину вирішити суперечку на двосторонньому рівні.

З початку 2020 року в українсько-угорських відносинах з'явилися деякі оптимістичні ознаки, зокрема новорічне привітання Президента України Володимира Зеленського. Одним із варіантів відповіді на питання «хто я?» було висловлено угорською мовою, що означало «житель Берегового, який шанує свою рідну мову». В Угорщині ці слова сприйняли як жест, спрямований на відновлення добросусідських стосунків [49].

Яскравим прикладом є ситуація, коли в жовтні 2019 року Будапешт заблокував рішення комісії Україна–НАТО під час візиту Є. Столтенберга до Києва, і ще й оголосив про це на Євразійському форумі за присутності В.Путіна. Однак, як тільки президент РФ залишив Угорщину, вето на заяву було скасовано. Не менш дивною була ситуація з викликом угорського посла до міністра закордонних справ на початку грудня через слова, яких той не вимовляв [37].

Проте загалом в українському суспільстві Угорщина поступово сприймається все більш негативно. Підсумовуючи «дипломатичні» результати 2019 року, експерти-міжнародники, опитані «Українською призмою», віднесли Угорщину на друге місце серед країн, ворожо налаштованих до України, одразу після РФ, з великим відривом від інших. Проблеми в українсько-угорських відносинах почали загострюватися ще восени 2017 року. До питання мовних прав угорської меншини додалися проблеми з подвійним громадянством, угорськими інвестиціями в Закарпатті, правом на автономію угорської громади, діяльністю СБУ, використанням угорських символів у публічній сфері, створенням угорського виборчого округу, непогодженими з МЗС України візитами угорських посадовців до Закарпаття та іншими питаннями. Віктор Орбан зазначив, що ситуацію може змінити лише його особиста зустріч із Володимиром Зеленським. Будапешт втратив більшість аргументів на користь збереження вето в НАТО, проте його

продовження завдає істотної шкоди іміджу Угорщини, зокрема, підвищуючи її негативний образ в Україні [49].

16 січня 2020 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про повну загальну середню освіту», який передбачає три моделі викладання української мови в школах. Мовні положення цього закону були розроблені на основі численних консультацій з представниками національних меншин і відповідно до рекомендацій Венеційської комісії. Згідно з ним, особи, що належать до національних меншин і говорять мовами, що є офіційними в Європейському Союзі, повинні отримати базову середню освіту українською мовою не менш як на 20% річного навчального часу в 5-му класі, з поступовим збільшенням цієї частки (не менше 40% у 9-му класі), а також пройти профільну середню освіту державною мовою з обсягом не менше 60% річного навчального часу. Питання вищої освіти на недержавних мовах залишається невирішеним. Більшість випускників угорськомовних шкіл не здобувають прохідний бал на ЗНО з української мови. Угорщина започаткувала курси з вивчення української мови для етнічних угорців [39].

Разом із тим слід відзначити, що Україна та Угорщина поступово нарощують економічну співпрацю. Товарообіг між країнами зростає щороку, а угорський бізнес активно розвивається в Україні.

Україна має динамічний і великий ринок, зокрема в сільськогосподарській сфері, який активно відкриває різноманітні можливості для угорських компаній і є вигідним для Угорщини через географічну близькість. Починаючи з періоду спаду торгово-інвестиційного обороту в 2014 році, угорські компанії чекають, коли Україна покращить економічні умови та вирішить проблеми ринкової нестабільності. Особливу увагу заслуговує торгово-економічне співробітництво двох країн. У 2018 році товарообіг між Україною та Угорщиною зріс на 17,6% порівняно з 2017 роком. Сальдо для України склало 378,5 млн дол. США, а для Угорщини – 297 млн дол. США. Таким чином, політична неприязнь не заважає економічним відносинам між Україною та Угорщиною. Крім того, зростання обсягу прямих інвестицій та

ефективна робота Українсько-угорської міжурядової змішаної комісії з питань транскордонного і прикордонного співробітництва є важливими для розвитку партнерських відносин [3].

Таким чином, з моменту вступу Угорщини до НАТО та ЄС, угорське керівництво активно підтримувало Україну, роблячи суттєвий внесок у її шлях до Альянсу (через ініціативи Вишеградської четвірки, значне посилення політично-військового співробітництва тощо). Проте зміна зовнішньополітичного курсу Угорщини у 2010 році, а також посилення проросійської орієнтації з 2014 року, призупинили подальший розвиток партнерських відносин. Відсутність довготривалого політичного діалогу та ухвалення в 2017 році Закону «Про освіту» стали вирішальним моментом для охолодження відносин, зокрема через блокування Угорщиною вступу України до НАТО та проблему паспортної експансії на Закарпатті.

Країни Вишеградської групи відігравали і продовжують відігравати значну роль у формуванні євроатлантичного курсу України. Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина, маючи досвід впровадження сучасних натівських реформ і активно підтримуючи європейські та євроатлантичні цінності, є важливими партнерами для України. Показовим прикладом такої співпраці стала зустріч представників Міністерств оборони країн Вишеградської четвірки та України в Будапешті у 2009 році. Під час цієї зустрічі було досягнуто домовленості про сприяння реформам в оборонній сфері України та проведення інформаційної кампанії щодо НАТО [1].

Однак ці дипломатичні зусилля не перейшли у фазу активної реалізації і не отримали належної підтримки з боку держав-членів ЄС та НАТО. Попри численні заяви та ініціативи Угорщини й інших країн Вишеградської групи, їхня допомога у сприянні євроатлантичній інтеграції України залишалася здебільшого декларативною. До того ж український уряд не надавав таким ініціативам пріоритетного значення, що значно уповільнювало загальний процес інтеграції [24].

2010 рік став ключовим моментом в українсько-угорських відносинах у

контексті євроатлантичної інтеграції України. У цей період в Угорщині відбулися суттєві зміни в політичній системі: партія «Фідес», здобувши більшість у парламенті, сформувала новий уряд, який переглянув зовнішньополітичні пріоритети країни. Особливу увагу угорське керівництво зосередило на наданні євроатлантичної допомоги країнам, що розвиваються, та на розширенні ринків для угорського експорту.

Унаслідок цих змін значно зросла роль угорсько-російських економічних відносин, які стали одним із найважливіших чинників впливу на українсько-угорську співпрацю [45]. Хоча Угорщина продовжувала підтримувати базові принципи євроатлантичної інтеграції й навіть посилила цю підтримку, такі зміни у зовнішній політиці ускладнили відносини між двома країнами, особливо після початку російської агресії у 2014 році.

У травні 2011 року в словацькому місті Левоча відбулася зустріч керівників оборонних відомств країн Вишеградської четвірки та України у форматі V4+Україна. На цій зустрічі було розглянуто питання створення Вишеградської бойової групи в межах ЄС, яка мала стати складовою європейської оборонної політики [1].

Оскільки країни V4 є членами ЄС та НАТО, їх підтримка європейської та євроатлантичної інтеграції України могла бути досить дієвою. Проте через обмеженість механізмів дії Вишеградської бойової групи поза рамками НАТО створення оборонного плацдарму в Центрально-Східній Європі на той час виявилось складним завданням. Як наслідок, реалізацію цієї ініціативи було відтерміновано на кілька років [26].

Угорське керівництво, починаючи з початку збройного конфлікту на Донбасі у 2014 році, демонструє виразну проросійську позицію. Додаткову напругу створює політика Будапешта щодо захисту та підтримки угорських меншин, що становить потенційну загрозу державному суверенітету України. Наразі угорська влада активно перешкоджає євроатлантичній інтеграції України, зокрема через ухвалення Верховною Радою Закону «Про освіту» у 2017 році [43].

Невдовзі після саміту ЄС у березні 2022 року в Угорщині відбулися парламентські вибори, на яких перемогла партія чинного прем'єр-міністра Віктора Орбана. Як під час передвиборчої кампанії, так і після її завершення угорська влада не висловлювала жодних застережень щодо вступу України до ЄС. Більше того, Віктор Орбан неодноразово заявляв про підтримку вступу до Об'єднаної Європи всіх країн Західних Балкан, Молдови та Грузії. Однак угорський прем'єр та міністр закордонних справ Петер Сійярто виступають проти тих реформ ЄС, які пропонує канцлер Німеччини Олаф Шольц. Зокрема, німецький лідер пропонує скасувати вимогу щодо одноголосної підтримки рішень ЄС у зовнішньополітичних питаннях, що, на думку угорського уряду, суперечить основним договорам ЄС.

Офіційний Будапешт використовує право вето в окремих питаннях для впливу на позицію Брюсселя під час переговорів з угорською владою з інших тем. З огляду на це, можна передбачити, що суперечка навколо пропозиції канцлера Німеччини, ініційована Угорщиною, може в майбутньому сповільнити просування чинних кандидатів до ЄС. Водночас не виключено, що угорський уряд буде здатен обміняти свою підтримку вступу цих країн на певні поступки з боку європейських інституцій. Крім того, важливо зауважити, що Угорщина домоглася включення вимоги щодо ухвалення закону про права національних меншин до порядку денного європейської інтеграції України. Єврокомісія визначила, що нові українські нормативні акти в цій сфері будуть оцінюватися Венеційською комісією, і, таким чином, держави-члени ЄС не зможуть впливати на зміст документа. Однак не можна виключати, що офіційний Будапешт може звернутися до перемовин всередині ЄС та блокувати інші рішення, якщо новий закон в Україні не задовольнить угорську сторону [4].

Отже, до 2022 року відносини між Україною та Угорщиною характеризувалися як стратегічно важливі, але складні, з огляду на історичні, етнічні та політичні фактори. Угорщина активно підтримувала європейську та євроатлантичну інтеграцію України, водночас виражаючи занепокоєння з

приводу прав нацменшин, зокрема угорців, що проживають в Україні. Проблеми, пов'язані з мовною політикою та статусом автономії, неодноразово ставали предметом суперечок, однак країни прагнули до стабільності та розвитку двосторонніх зв'язків у сферах економіки та безпеки.

1.2. Етнічне угорське населення в Україні: питання національних меншин та його вплив на міждержавні відносини

Закарпатська область стала ключовим регіоном, що привертала увагу офіційних представників Угорщини. З одного боку, компактне проживання угорської громади сприяло поглибленню дипломатичних відносин між Україною та Угорщиною, а також активізації співробітництва з питань захисту мовних, культурних та освітніх прав меншин (угорської в Україні та української в Угорщині). З іншого боку, цей регіон став джерелом маніпуляцій та предметом політичних дискусій між двома країнами [29].

Українсько-угорські відносини займають важливе місце в двосторонньому співробітництві. В Україні проживає понад 150 тисяч угорців, які компактно зосереджені в західних районах Закарпатської області. Українські та угорські уряди уклали низку угод, спрямованих на розвиток національно-культурного життя в цьому регіоні. Слід відзначити як позитивні, так і негативні тенденції, характерні для цього процесу. Серед позитивних можна відзначити розвиток культурно-просвітницьких товариств, метою яких було збереження мовних і культурних традицій угорців та інших національних меншин. Однак у районах компактного проживання угорців спостерігалось активне поширення угорської мови, що призводило до витіснення української. Влада Угорщини використовувала ці тенденції, опосередковано підтримуючи автономістські настрої в Закарпатті та збільшуючи свій вплив у цьому регіоні [25, с. 445].

У 1990-х роках питання національних меншин стало важливим

елементом міждержавної взаємодії, що проявлялося через створення двосторонніх комісій, розвиток дипломатичних зв'язків тощо. Було підписано низку меморандумів, декларацій і угод, зокрема в рамках українсько-угорського співробітництва щодо національних меншин, що знайшло відображення в Декларації та Договорі «Про основи добросусідства між Україною та Угорщиною» (1991 р.) [32, с. 52]. Стаття 17 цього документу фактично врегульовувала захист національних меншин на території обох країн і мала на меті сприяти розвитку оптимальної моделі етнополітики [14]. Це також передбачало виконання положень Декларації «Про принципи співробітництва між Українською РСР та Угорською Республікою щодо забезпечення прав національних меншин», укладеної ще в травні 1991 року [13]. Саме з цього періоду було закладено основи для подальшого розвитку двосторонніх відносин.

Однак часто виникали спекуляції щодо статусу Закарпаття. Спираючись на підтримку закордонних сил, у 1991 році були спроби створити автономний угорський округ на Закарпатті з економічною самостійністю. Проте ці плани, що суперечили Конституції України, не були втілені в життя. Тим не менш, ідея закарпатського сепаратизму була підтримана окремими радикальними угорськими організаціями та російськими спецслужбами, які намагалися дестабілізувати ситуацію в регіоні і посилити свій вплив на українську владу. Офіційно Угорщина не підтримувала ці ініціативи, але прагнула збільшити свій вплив на регіон через різні методи. Робота в сфері етнонаціональних відносин здійснювалася в рамках спільної українсько-угорської комісії [31].

З початку 1990-х років Угорщина вважала Україну одним із важливих ділових партнерів, зокрема високо цінуючи співпрацю на прикордонних територіях. У цьому контексті було підписано низку угод, кількість яких до 22 липня 2021 року досягла 141, що регулюють ці питання і сприяють розвитку добросусідських відносин. У 1990-х роках активно розвивався механізм транскордонного співробітництва в Карпатському регіоні, що включало низку міжнародних угод України з Угорщиною, Словаччиною, Румунією та іншими

країнами. Закарпаття відіграло важливу роль у цьому процесі, адже область межувала з кількома європейськими країнами Карпатського регіону [33].

Попри низку угод із сусідніми державами, у 1990-х роках Угорщина продовжувала реалізацію концепції відновлення «Великої Угорщини», яка набуває фактичного вигляду за часів прем'єрства Й. Антала [12]. Ця ідея залишалася однією з основних серед угорських націоналістів, про що свідчать заклики праворадикальних сил країни. Офіційно Будапешт не підтримує цю концепцію, оскільки вона суперечить міжнародним правовим нормам. Однак можна припустити, що діяльність таких організацій могла бути вигідною Росії, яка прагнула зберегти свій вплив на пострадянському просторі та зміцнити свої амбіції в Східній Європі.

Підписання договору «Про основи добросусідства між Україною та Угорщиною» та декларації «Про принципи співробітництва між Українською РСР і Угорською Республікою щодо забезпечення прав національних меншин» викликало спекуляції серед угорських урядових і неурядових організацій. У зв'язку з цим угорська влада рішуче реагувала на будь-які спроби розвитку української мови на Закарпатті, посиляючись на положення цих міжнародних угод. Водночас Угорщина активізувала політику надання угорського громадянства етнічним угорцям в Україні, що ще більше загострювало ситуацію в регіоні.

На початку 2000-х років у країні розпочався процес спрощеного надання громадянства своїй діаспорі в сусідніх країнах, зокрема в Україні. У 2004 році в Угорщині був проведений референдум щодо питання подвійного громадянства, що викликало критику з боку урядів країн Карпатського регіону, зокрема Румунії та України [19, с. 477]. Варто зазначити, що законодавство України забороняє біпатризм, проте практика надання громадянства угорцям за кордоном продовжується.

Ще один міжнародний документ між Україною та Угорщиною, спрямований на розвиток конструктивної співпраці в освітній, науковій та культурній сферах, – це «Угода між Урядом України та Урядом Угорської

Республіки про співробітництво в галузі культури, освіти і науки», підписана 4 квітня 1995 року та вступила в силу 15 вересня того ж року. Угода передбачала реалізацію низки заходів, спрямованих на підтримку розвитку культурних організацій національних меншин, надаючи їм можливість отримувати допомогу з іншої країни (стаття 14) [50].

Під час підписання договорів про міжрегіональну, міжурядову або прикордонну співпрацю угорський уряд та благодійні організації наполягали на включенні пункту, що стосується розвитку угорської діаспори в сусідніх країнах. Урядові та неурядові організації Угорщини підтримували зв'язки з угорськими національними організаціями за кордоном через реалізацію культурних, освітніх, гуманітарних та економічних програм і проєктів у регіонах їх компактного проживання [59, с. 214]. Наприклад, підписуючи «План співробітництва між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством національної культурної спадщини Угорської Республіки на 2005–2008 роки», обидві сторони погодилися підтримувати розвиток національно-культурних потреб угорської меншини в Україні та української меншини в Угорщині (статті 13 і 23) [36].

Першим серйозним викликом для українсько-угорських відносин став Закон «Про угорців, які проживають у сусідніх країнах», що набув чинності 1 січня 2002 року [42, с. 55]. Цей закон значно спрощував процедуру отримання угорського громадянства для етнічних угорців, які проживали в сусідніх країнах, зокрема в Україні. Протягом 2000-х років на Закарпатті були створені органи, які мали право видавати рекомендації чи підтверджувати походження осіб, що подавали документи на отримання статусу закордонного угорця. З моменту ухвалення закону до 2009 року на Закарпатті було видано 144 тисячі посвідчень закордонних угорців [19, с. 476].

Закарпатський регіон мав різноманітний етнічний склад, що створювало сприятливі умови для формування добросусідських відносин і спільного економічного та політичного розвитку сусідніх країн. Проживання українців, поляків, угорців, румунів та словаків у цьому регіоні могло стати основою для

тісної міжнародної співпраці. Це, в свою чергу, відкривало можливість зміцнення взаємовідносин і створення єдиного економічного простору. Таке співробітництво було б важливим для розвитку регіональної інтеграції в Європі і сприяло б прискоренню євроінтеграційних процесів в Україні [34]. Водночас, воно могло б стати превентивним заходом проти виникнення етнічних чи релігійних конфліктів. Однак втручання в політичні процеси сусідніх країн і прискорена паспортизація їх громадян лише гальмували стабільний розвиток регіону та створювали суперечності на інституціональному рівні. Такі проблеми також відзначали іноземні журналісти, які вважали ці дії небезпечними для етнополітичної стабільності в Закарпатті [68].

Деякі радикальні угорські організації відкрито провокують етнополітичну дестабілізацію в Закарпатті, заявляючи про належність регіону до Угорщини, в той час як більш помірковані сили використовують ці заклики для захисту колективних прав національних меншин. Після окупації Росією частин Донецької та Луганської областей Угорщина знизила тиск на Україну щодо створення Притисянського автономного району. Однак правляча партія Угорщини «Фідес» не відмовилася від ідеї подвійного громадянства для угорців Закарпаття [30]. Крім того, Угорщина продовжила підтримувати громадсько-політичні організації угорців на Закарпатті, що дозволяло їм поступово здобувати популярність у окремих районах області та авторитет у регіоні. На виборах до Закарпатської обласної ради 2015 року угорські партії отримали 8 депутатських мандатів [16].

Прийняття Закону України «Про освіту» у вересні 2017 року спричинило конфлікт України з сусідніми державами – Польщею, Румунією та Угорщиною. Лише Словаччина не висловлювала різких заяв, зазначаючи, що це внутрішнє питання України. Відносини з Польщею та Румунією вдалося швидко нормалізувати, але позиція Угорщини залишалася незмінною. В Будапешті вважали, що Україна порушила права угорської національної меншини та ряд міжнародних і двосторонніх угод. Через цей конфлікт

Угорщина заблокувала засідання Комісії Україна–НАТО [35].

Міжнародна спільнота стурбовано спостерігала за ескалацією конфлікту між сусідніми державами, що зачіпав інтереси України, Угорщини, НАТО, ЄС, США та Росії. Угорська меншина на Закарпатті опинилася в центрі геополітичної боротьби. Угорці, що проживають на території Закарпатської області, всі ці роки користувалися правом на навчання рідною мовою, відповідно до міжнародних стандартів, від початкової школи до університету. Етнічні угорці мешкають на території сучасної України з кінця IX століття, переважно (майже 97%, понад 156 тис. осіб) в Закарпатті, де вони є іредентою. У порівнянні з діаспорою, члени якої розсіяні по різних країнах, іреденти зазвичай проживають компактно на прикордонних територіях. Угорці складають найбільшу національну меншину Закарпаття – 12,1% населення. На Берегівщині вони є більшістю, складаючи 76,1% населення, на Ужгородщині – 33,4%, на Виноградівщині – 26,2%, а на Мукачівщині – 12,7% [58].

Закон України «Про освіту» був переданий до Венеційської комісії для аналізу, однак сторони конфлікту по-різному тлумачать її висновки. Рекомендації комісії не допомогли зменшити напруженість у відносинах між Києвом і Будапештом. Альянс закликав вирішувати цю суперечку через інструменти двосторонніх відносин і уникати винесення питання на рівень НАТО, проте ані численні переговори між міністрами закордонних справ та міністрами освіти Угорщини та України, ані залучення представників національних меншин не призвели до вирішення конфлікту.

Задоволення інтересів угорської геополітики вимагає від уряду країни підтримки угорської нації в цілому, а не лише її представників, які проживають на території Угорщини. Геостратегія Угорщини орієнтована на досягнення вигідної позиції країни на міжнародній арені, що тісно пов'язано з демонстрацією рішучості в політиці та переговорах. Аналіз заяв офіційного Будапешта показує, що уряд налаштований захищати права національних меншин усіма правовими засобами на політичному та дипломатичному рівнях [5].

Після публікації позиції Будапешта щодо нового українського закону про освіту, Угорщина стикнулася з численними звинуваченнями з боку політиків різних країн. Більшість з них стосувалася того, що, використовуючи право вето, Угорщина нібито виконує вказівки Кремля. Однак такі звинувачення не є цілком справедливими. В Угорщині впевнені, що Україна не може одночасно прагнути до співпраці з НАТО та ігнорувати демократичні принципи, верховенство права і права людини, які є основою Альянсу. Угорський уряд переконаний, що його пріоритетом є підтримка та захист угорської нації як всередині країни, так і за її межами, що було визначено ще до зміни відносин з Росією. Влада Угорщини чітко розмежовує економічну співпрацю з РФ і свій конституційний обов'язок підтримувати етнічних угорців, включаючи захист національних меншин не лише в Україні, а й у Карпатському регіоні загалом.

У декларації Брюссельського саміту НАТО, який відбувся 11–12 липня 2018 року, Альянс підтвердив свою підтримку Україні, водночас закликавши її повністю виконати рекомендації та врахувати висновки Венеційської комісії. Заступниця Генерального секретаря НАТО Роуз Готтемюллер запевнила Будапешт у солідарності НАТО з угорською позицією щодо прав національних меншин [70].

Не можна не згадати й про вплив Росії. Угорщина тривалий час мала з РФ прагматичні, але не тісні політичні чи економічні зв'язки, хоча значну частину енергетичних ресурсів імпортувала саме з Росії. Зміни в угорсько-російських відносинах почалися з 2010 року, з другого терміну прем'єр-міністра Віктора Орбана. Тоді Росія стала другим за важливістю торговим партнером Угорщини після Німеччини [40]. Орбан неодноразово критикував політику ЄС щодо Росії, зокрема введення санкцій. Через ці санкції угорська економіка втрачає понад 6 млрд доларів щороку. Угорщину можна вважати однією з країн-членів НАТО, які мають найкращі відносини з Росією після її агресії проти України. Водночас Угорщина підтримує санкції, визнаючи, що вона вимушена це робити, щоб зберегти єдність Європейського Союзу [38].

Водночас треба зазначити, що Міністр закордонних справ Угорщини Петер Сійярто неодноразово підкреслював, що Будапешт ніколи не мав наміру захоплювати території Закарпатської області чи вимагати їх автономії. За його словами, Угорщина не має так званого «тріанонського синдрому» і не відчуває туги за землями, що колись входили до складу угорської частини Австро-Угорщини. Сійярто висловив бажання бачити Україну сильною та демократичною державою, оскільки в її межах проживають також угорці [71].

Таким чином, етнічне угорське населення в Україні є важливим елементом національних меншин, що впливає на політичні, культурні та соціальні процеси в країні. Проблеми, пов'язані з правами цієї меншини, мають безпосередній вплив на міждержавні відносини між Україною та Угорщиною, зокрема в контексті захисту культурних прав та мовних прав угорців. Врахування інтересів угорської громади є ключовим аспектом для забезпечення стабільності та розвитку двосторонніх відносин між двома державами.

Висновки до 1 розділу

Відносини між Україною та Угорщиною до 2022 року були складними, зокрема через історичні, культурні та політичні фактори. Важливою складовою цих відносин було прикордонне співробітництво, яке сприяло розвитку економічних та культурних зв'язків між державами. Проте, на фоні певних суперечностей, таких як питання національних меншин та громадянства, відносини між країнами неодноразово проходили через періоди напруження.

Позиція Угорщини щодо євроатлантичної інтеграції України була неоднозначною, що відображало баланс між підтримкою євроінтеграційних прагнень України та намаганням зберегти вплив на українські етнічні громади, зокрема на угорців Закарпаття. Угорщина визнавала важливість стабільності в

Україні, проте часто ставила питання захисту прав національних меншин у центр своєї зовнішньої політики.

Етнічне угорське населення в Україні виступало важливим фактором у міждержавних відносинах, зокрема через питання подвійного громадянства та підтримки культурних та освітніх програм для угорців. Присутність угорців на Закарпатті створювала додаткові виклики для двосторонніх відносин, оскільки з одного боку це сприяло розвитку культурних і соціальних зв'язків, а з іншого – призводило до напруги через політичні ініціативи Угорщини, які інколи суперечили українському законодавству.

РОЗДІЛ 2

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ПОЗИЦІЯ УГОРЩИНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

2.1. Офіційна позиція Угорщини щодо війни та російської агресії

24 лютого 2022 року, після вторгнення Росії в Україну, Угорщина заявила про підтримку територіальної цілісності та суверенітету нашої країни. Однак у заяві міністра закордонних справ Петера Сіярто не прозвучала різка критика на адресу Росії. Водночас прем'єр-міністр Віктор Орбан наголосив, що Угорщина має залишатися осторонь конфлікту і не буде надсилати військову допомогу.

Через кілька днів П. Сіярто уточнив, що Угорщина не лише відмовляється від надання військової допомоги Україні, але й не дозволить транзит летальної зброї через свою територію. Він пояснив, що це рішення прийнято для запобігання можливим військовим атакам на такі поставки. Улітку угорська сторона зробила заяву, яку багато хто сприйняв як пом'якшення позиції щодо транзиту зброї, проте в міністерстві уточнили, що зміни політики не відбулося.

На початку березня 2022 р., під час обговорення Єврокомісією надання тимчасового захисту українським біженцям, Угорщина не підтримала цю ініціативу, але не могла скористатися правом вето у цьому випадку.

У березні 2022 р. Будапешт виступив проти запровадження безпольотної зони над Україною та розміщення миротворчої місії НАТО (хоча варто зазначити, що ці ініціативи не підтримала й низка інших країн). Крім того, МЗС Угорщини заявило про незгоду з ембарго на російські енергоносії.

Відтоді Угорщина регулярно блокувала зусилля Євросоюзу щодо введення санкцій проти російських нафти та газу. Будапешт вибивав для себе винятки, блокував обговорення й зрештою досяг успіху: країна звільнена від нафтового ембарго та збільшує імпорт «дешевого» російського газу, на

відміну від більшості інших держав.

До атак Росії на енергетичну інфраструктуру Україна експортувала електроенергію до Європи. У вересні 2022 р. стало відомо, що Угорщина гальмує розширення цього експорту. За словами радниці міністра енергетики Лани Зеркаль, це може бути пов'язано із шантажем ЄС з боку Будапешта через замороження фінансування в розмірі 7,5 млрд євро [9].

Схожа ситуація спостерігалася й у грудні 2022 р: через проблеми з верховенством права ЄС відмовився виділити Угорщині кошти з фонду, у відповідь на що Будапешт блокує всі рішення, що потребують одностайності країн-членів [51]. Це сталося після того, як ЄС відмовив Угорщині у виділенні 5,8 млрд євро на відновлення після пандемії. У відповідь Будапешт почав застосовувати свої найсильніші важелі впливу – право вето на будь-які рішення ЄС, що потребують одностайної згоди всіх 27 країн-членів [51]. Що було ще важливішим для України, Угорщина заблокувала виділення 18 млрд євро допомоги на 2023 рік.

Ще одна ініціатива Євросоюзу, яку Будапешт не підтримав, – тренувальна місія для українських військових. Угорщина вважає, що ця ідея може спровокувати «ескалацію конфлікту та втягування Європи у війну» [51]. У травні 2022 р. секретар РНБО Олексій Данілов заявив, що Угорщина не лише була обізнана про майбутнє російське вторгнення в Україну, але й мала намір привласнити частину її території [52].

Таким чином, позиція Угорщини щодо війни в Україні демонструє прагнення зберегти нейтральний статус і уникати конфронтації з Росією. Попри заяви про підтримку територіальної цілісності України, Будапешт не надає військової допомоги, блокує деякі санкції ЄС проти Росії, домагається винятків для імпорту енергоносіїв та гальмує ключові ініціативи, пов'язані з підтримкою України. Дії угорського уряду часто спрямовані на захист власних економічних інтересів, що створює напруження у відносинах з ЄС та негативно впливає на міжнародну підтримку України.

2.2. Енергетична залежність Угорщини від Росії та її вплив на зовнішню політику

Угорщина є однією з країн, які найбільше залежать від імпорту природного газу та нафти в ЄС, особливо від імпорту з Росії. Енергетична залежність становить понад 50 % і понад 90 % імпорту нафти та природного газу надходили з Росії до війни, що робить країну дуже чутливою до геополітичних подій минулого року. На даний момент санкції ЄС не поширюються на ядерне паливо, але ця тема також є конфліктною в Угорщині, оскільки 100 % , палива, яке використовується на єдиній ядерній установці країни, АЕС «Пакш», надходить з Росії. Нова атомна електростанція «Пакш 2» будується за участю «Росатому», хоча війна ставить під сумнів здійсненність проекту [45]. Відокремлення від Росії є однією з цілей уряду, хоча рівень амбіцій цього відокремлення не зрозумілий. Для атомної енергетики Угорщина намагається знайти нові джерела імпорту, а також розглядає співпрацю з американською компанією Westinghouse і французькою Framatome.

Щодо природного газу Угорщина має довгостроковий контракт з Росією, але, схоже, із закриттям трубопроводів Nord Stream Росія не зможе постачати договірну кількість, що прискорить відокремлення Угорщини від Росії, яке вже повільно відбувається з СПГ, азербайджанським та румунським імпортом [46].

До початку війни Росії проти України Угорщина була дуже залежною від Росії щодо природного газу, нафти та ядерного палива (рис. 2.1). Енергетична залежність Угорщини становила 56,2 % , у 2020 році та 53,7 % , у 2021 році, це останні офіційні дані Центрального статистичного управління. Якщо ми також включимо до цієї цифри імпорт ядерного палива, яке використовується для роботи атомної станції в Пакші, енергетична залежність Угорщини перевищує 80%. До війни майже 90 % нафти та природного газу в Угорщині надходили з імпорту, при цьому 64 % імпортованої нафти та 95 %

імпортованого газу надходили з Росії. 100 % ядерного палива надходило з Росії [45].

Ситуація домогосподарств є дуже чутливою, оскільки на будівельний сектор припадає близько 40 % , кінцевого споживання енергії, а близько 70 % , угорських домогосподарств використовують виключно або частково природний газ для опалення. 73 % кінцевого енергоспоживання домогосподарств у 2021 році було спрямовано на опалення.

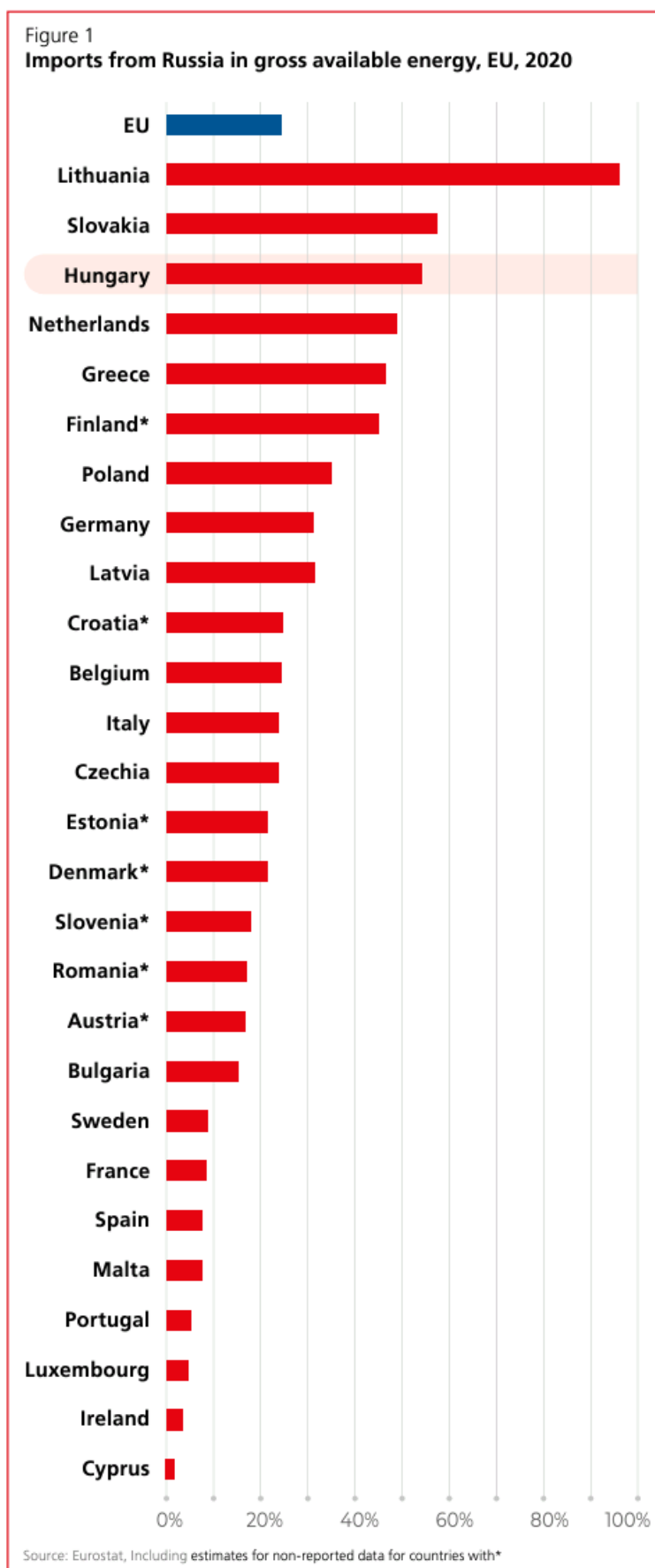

Рис. 2.1. Імпорт енергоносіїв з Росії в Європу.

Джерело: [79]

Така велика залежність домогосподарств від природного газу плюс надзвичайно висока залежність від Росії у споживанні природного газу призводить до ситуації, яка є політично дуже складною: населення Угорщини знаходиться в ситуації, коли дефіцит російського газу відчувається відразу. Незважаючи на те, що майже весь імпорт вугілля в Угорщину надходить із Росії, імпортне вугілля становило лише 0,6 % споживання вугілля в країні, а частка вугілля у споживанні первинної енергії становила лише 5,1 % у 2021 році. Частка чистого імпорту електроенергії в первинній енергії Угорщини споживання енергії становило 4,1 % у 2021 році, а частка імпорту в кінцевому споживанні електроенергії залишилася на 26,5 % [53].

Природний газ протягом десятиліть відіграє важливу роль в енергетичному балансі Угорщини. Його частка в енергетичному балансі була максимальною в 2003 році з приблизно 45 %ми ,споживання первинної енергії, але вона все ще важлива сьогодні: за останніми даними (2021) на її частку припадає 34,3 % споживання первинної енергії [7].

Частка нафти в основному залишалася на місці протягом останніх 20 років, досягнувши піку в 2019 році – 30,4 % в споживанні первинної енергії та 29,3 % в 2021 році. Частка вугілля зменшується і становила 5,1 , % в 2021 році. Відновлювані джерела енергії в основному є горючими відновлюваними джерелами енергії в енергетичному балансі країни. Частка відновлюваних джерел енергії в кінцевому споживанні енергії в Угорщині становила 12,7 % в 2010 році, зросла до 14,5 % в 2015 році та впала до 14,1 % в 2021 році.

Населення країни демонструє тенденцію до скорочення. Відповідно до перепису 2022 року населення Угорщини скоротилося до 9,6 мільйона осіб порівняно з 9,9 мільйона у 2011 році та 9,8 мільйона у 2016 році. Виробництво первинної енергії на душу населення при 47 300 МДж, тоді як споживання первинної енергії на на душу населення становило 120 300 МДж, а кінцеве споживання енергії становило 82 000 МДж на душу населення (або 1,970 тне на душу населення). Як у 2020, так і в 2021 роках споживання енергії на душу

населення в Угорщині було значно нижчим, ніж у середньому по ЄС: 1,847 тон на душу населення порівняно з 2,027 у 2020 році та 1,972 тон на душу населення порівняно з 2,165 у 2021 році [63].

Від початку війни уряд стверджував, що Угорщина хоче не брати участі у війні, і що Угорщина не може підтримати санкції, пов'язані з імпортом викопного палива. Останнє пояснювалося тим, що Угорщина перебуває в особливій ситуації через високу залежність від російського імпорту нафти та газу, до того ж Угорщина є країною, що не має виходу до моря з меншими можливостями для імпорту та диверсифікації енергоносіїв.

Ще до війни в Угорщині було вжито два основні заходи, спрямовані на боротьбу з високими цінами на енергоносії. Обидва показники були обмеженнями цін, які не диференціювалися на основі доходів або багатства. Ці два заходи були збережені після початку війни (також тому, що одним із ключових меседжів партії Фідес було те, що якщо вони будуть переобрані навесні 2022 року, цінові обмеження будуть збережені), хоча це стало дедалі тягарем для державного бюджету [6].

З 2013 року по серпень 2022 року законодавчо закріплювалися ціни на енергію для кінцевих споживачів для житлового сектора. Фіксовані ціни на енергію для кінцевого споживача діяли навіть тоді, коли ціни на енергію на ринку були нижчими за фіксовану, але в останні кілька років ринкові ціни були вищими, що спричиняло величезні збитки для державного бюджету. З фактичною енергетичною кризою дотримання ліміту цін стало неможливим, хоча перед весняними виборами уряд повідомляв, що низькі ціни залишаться.

Незважаючи на це, наприкінці липня 2022 року було запроваджено ліміт кількості енергії, яку можна купувати за встановленими урядом цінами. У новій системі існує так званий «середній» рівень споживання як природного газу, так і електроенергії. Нижче цього рівня зберігається субсидована ціна. Вище цього рівня використовуються ринкові ціни. Ця міра, запроваджена всього за кілька днів, поставила мільйони домогосподарств у дуже скрутне фінансове становище.

Наприкінці 2021 року уряд запровадив фіксовану ціну для кінцевого споживача на 95 бензин і бензин (480 форинтів/л = ~1,2 євро) [63]. Відповідне законодавство змінювалося кілька разів, спочатку щоб припинити «паливний туризм» або індивідуальне зберігання палива: лише водії з індивідуальними автомобілями, зареєстрованими в Угорщині, могли купувати за нижчою ціною, а нижчу ціну не можна було використовувати для заправки паливних каністр. Цей захід, як і той, що стосується фіксованих цін на енергію для кінцевих споживачів домогосподарств, був розроблений до енергетичної кризи 2022 року, але уряд хотів зберегти його, навіть коли ринкові ціни вирости, таким чином поклавши надзвичайно важкий тягар на угорську державу [45].

Ця політика інтенсивно працювала проти енергоефективності та раціоналізації споживання енергії. Згідно з офіційними даними, лише за 3 триместри споживання бензину зросло на 40 %, а споживання бензину – на 36 % порівняно з попереднім роком. Ліміт було знято з системи на початку грудня 2022 року, коли спостерігалися серйозні дефіцити на АЗС: угорська нафтова компанія MOL не змогла забезпечити достатню кількість палива, а раніше імпортованого не було. Імпорт в країну більше не надходив, оскільки фіксовані ціни зробили торгівлю паливом збитковою [63].

Угорщині вдалося домовитися про спеціальні виключення з деяких елементів санкційних пакетів, прийнятих проти Росії. Зокрема, щодо енергоносіїв позиція Угорщини дуже жорстка, коли вона виступає проти санкцій ЄС. У травні 2022 року прем'єр-міністр Віктор Орбан заблокував подальші кроки щодо санкцій ЄС щодо нафти, скориставшись правом вето країни. Ось як угорському уряду спочатку вдалося досягти угоди, згідно з якою він був звільнений від заборони на російську сирю нафту, а потім угоди, згідно з якою він був звільнений від заборони на російські нафтопродукти. Угорський нафтопереробний завод Duna Refinery в Сазхаломбатті працює на російських нафтових сумішах. Хоча технологію можна модифікувати, щоб вона була придатною для використання різних масляних сумішей, це займе

кілька років. Подібний час знадобиться для розвитку потужностей, які можуть виробляти змішану нафту, необхідну для нафтопереробного заводу, десь не в Росії [54].

У липні 2022 року Угорщина була єдиною державою-членом, яка проголосувала проти пакету ЄС, спрямованого на скорочення споживання природного газу, стверджуючи, що це суперечить інтересам країни. Уряд стверджує, що як країна, яка не має виходу до моря і дуже залежить від імпорту енергоносіїв, особливо російського, Угорщина не має альтернатив, які мають інші країни-члени ЄС [45].

Підвищення цін на газ та електроенергію сильно б'є по суспільству, хоча домогосподарства певною мірою захищені від потрясінь завдяки частково фіксованим цінам на електроенергію для кінцевих споживачів. Для приватних компаній стрімке зростання цін на енергоносії становить загрозу існуванню: багатьом компаніям довелося припинити свою діяльність – тимчасово чи остаточно – через високі рахунки за електроенергію. Згідно з новим аналізом, у 2022 році проти угорських компаній було майже вдвічі більше процедур ліквідації, ніж роком раніше.

Місцева влада також опинилася в складній ситуації, коли влітку 2022 року втратила статус захищеного споживача. Раніше вони також мали право на фіксовані ціни на енергію для кінцевих споживачів, які були нижчими за ринкову, але це дуже швидко змінилося, поставивши місцеву владу в ситуацію, коли їм довелося закрити спортивні та культурні центри, центрів, обмежити освітлення громадських будівель, зменшити вуличне освітлення та закрити основні частини громадських будівель для економії енергії [63].

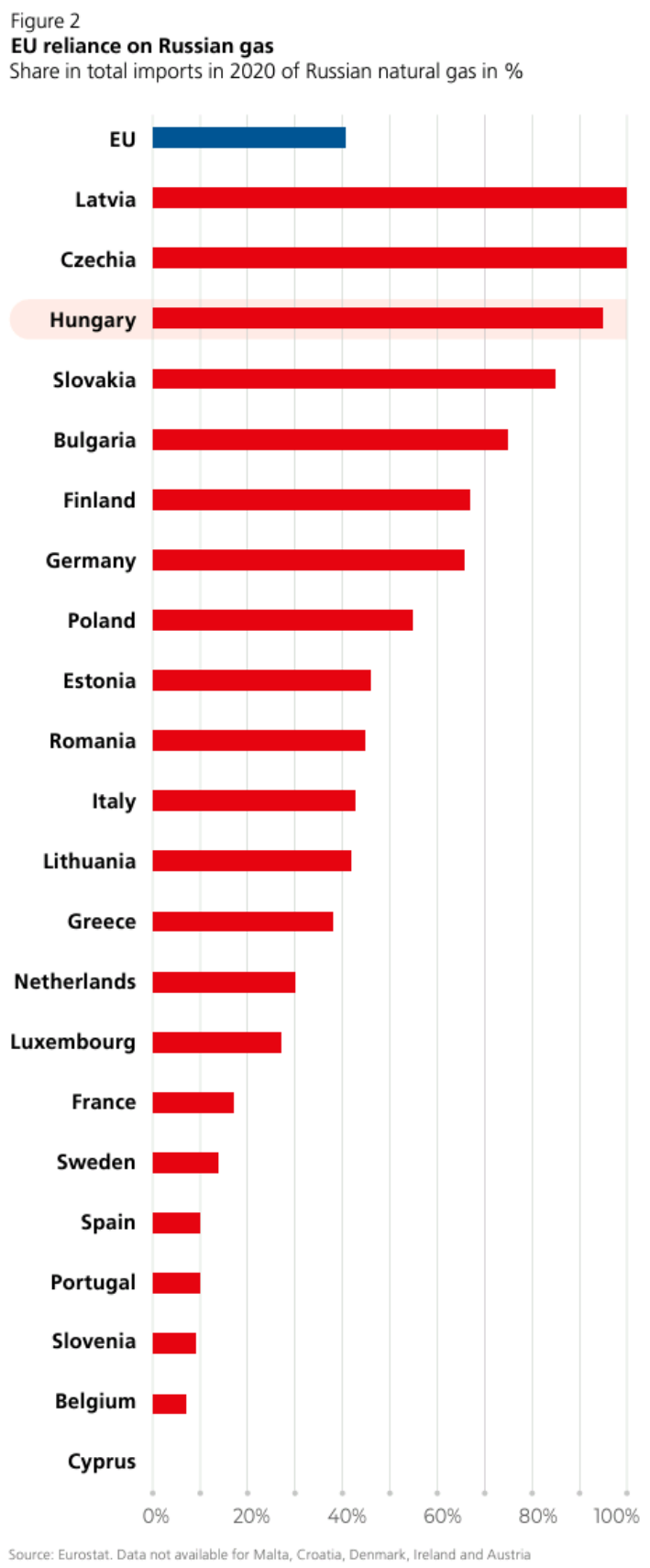

Рис. 2.2. Залежність ЄС від російського газу.

Джерело: [79]

«Тінь» соціалістичної епохи та енергетична залежність, у поєднанні з політикою діючих урядів щодо Росії, завжди спричиняли суперечки серед політичних акторів і неодноразово впливали на політичний порядок денний Угорщини [74, с. 119]. Будапешт все ще перебуває в певній фінансовій залежності від РФ, яка забезпечує країну нафтою та природним газом, а з 2018 року фінансує будівництво п'ятого і шостого енергоблоків на АЕС «Пакш». Така позиція відкриває можливості для посилення кампанії за скасування антиросійських санкцій серед європейських країн [55].

Отримувачами російської нафти, яка постачаються до Європи через трубопровід «Дружба», є Угорщина, Словаччина та Чехія. Загалом ці країни щомісяця імпортують з Росії 1,1 мільйона тонн нафти. Зокрема, Угорщина та Словаччина отримують по 450 тисяч тонн, а Чехія – близько 200 тисяч тонн. Орієнтовно третина нафти, що надходить через «Дружбу», походить від підсанкційного в Україні «Лукойлу». Нафта «Лукойлу» становить близько третини загального імпорту нафти до Угорщини, що складає приблизно два мільйони тонн на рік [10].

Таким чином, офіційна позиція Угорщини щодо війни в Україні та російської агресії є суперечливою. Уряд Віктора Орбана засудив російське вторгнення на початку конфлікту та підтримав деякі санкції ЄС проти Росії. Проте Угорщина активно виступає проти розширення санкцій, блокує військову допомогу Україні через європейські програми та дотримується нейтральної риторики щодо конфлікту. Водночас, країна продовжує економічну співпрацю з Росією, зокрема в енергетичній сфері. Така позиція викликає критику з боку ЄС і партнерів України як така, що підіграє російським інтересам.

2.3. Угорська позиція в рамках Європейського Союзу: ставлення до санкційної політики та військової допомоги Україні

Зовнішня політика Угорщини виокремлюється серед країн Східної та Центральної Європи своєю позицією, яка демонструє протиставлення угорської суб'єктності європейській солідарності. Віктор Орбан відкрито просуває економічні інтереси Росії в Угорщині, що підриває європейську єдність. Міністерство закордонних справ Угорщини сприймає війну в Україні як заморожений конфлікт, вважаючи взаємодію з Росією неминучою, а угорські медіа поширюють російську пропаганду.

Погіршення відносин між Україною та Угорщиною в 2017-2021 роках стало наслідком ухвалення Закону України «Про освіту», що, на думку Угорщини, порушує права угорської національної меншини. Крім того, Угорщина заблокувала роботу Комісії Україна-НАТО. Угорщина є єдиною країною в регіоні, яка активно виступала проти санкцій ЄС щодо Росії, наводячи економічні причини як обґрунтування. Україну також турбують зв'язки угорських праворадикальних рухів з російськими спецслужбами, які публічно підтримують окупацію Криму [8, с. 21].

У контексті українського питання В. Орбан публічно засудив військову агресію Росії, підтримав суверенітет України та погодився прийняти до 500 тис. українських біженців. Проте в інших питаннях офіційний Будапешт фактично відокремився від більшості Європи у санкційному тиску на Росію через її агресивні дії. В. Орбан став єдиним лідером в ЄС, який категорично відмовився постачати будь-яку зброю Україні для оборони від російського нападу і заборонив транзит через угорську територію зброї з інших країн, якщо вона спрямована до України.

Угорщина наклала вето на приєднання до нового пакету санкцій Європейського Союзу проти Росії, якщо ці санкції включатимуть ембарго на імпорт російської нафти до країн ЄС [56]. У відповідь Єврокомісія планує

заморозити фінансову допомогу Угорщині через порушення демократичних принципів управління. З огляду на результати парламентських виборів в Угорщині, можна очікувати, що правляча команда продовжить балансувати між Кремлем та Заходом, намагаючись зберегти вигоди від обох сторін.

Незважаючи на нещодавні заяви угорського керівництва щодо нафтового ембарго та війни Росії проти України, коментарі міністра закордонних справ Угорщини заперечують, що позиція країни сильно відрізняється від інших держав ЄС та НАТО. До того ж, Угорщина підтримала всі п'ять пакетів санкцій Євросоюзу, водночас розраховуючи на альтернативний сценарій від Єврокомісії, який дозволить уникнути ембарго.

Тому в найближчі місяці не варто очікувати значних змін у політиці Будапешту щодо підтримки України у боротьбі з Росією. Угорщина, ймовірно, продовжить надавати лише гуманітарну допомогу Україні, при цьому приєднуючись до незначних санкцій проти російської економіки та еліти і блокуючи вступ України до НАТО.

Наразі відносини між Україною та Угорщиною знаходяться на «найнижчому історичному рівні» [23]. Угорська політика щодо України та Росії в рамках Європейського Союзу, без сумніву, є однією з найбільш суперечливих серед країн Східної та Центральної Європи. Відмінності у підходах Угорщини до санкційної політики та військової допомоги Україні свідчать про її прагнення зберегти стратегічну незалежність у зовнішній політиці, що часто вступає в конфлікт із загальноєвропейською лінією. Позиція уряду Віктора Орбана щодо Росії характеризується значним акцентом на економічних вигодах, що, на думку Будапешта, виправдовує тісні зв'язки з Кремлем навіть в умовах агресії проти України [57].

Незважаючи на формальну підтримку України в гуманітарному аспекті, зокрема в прийомі біженців, Угорщина продовжує дистанціюватися від основної частини ЄС у питаннях постачання зброї та санкційної політики. Відмова від участі у постачанні озброєнь Україні і блокування транзиту зброї через свою територію демонструють прагнення зберегти стабільність своїх

економічних та енергетичних відносин з Росією, що для Будапешта є пріоритетом. Така позиція пояснюється не лише економічними, а й внутрішньополітичними факторами, адже Орбан отримує підтримку частини населення, яке виступає за збереження співпраці з Москвою.

Що стосується санкцій Європейського Союзу, Угорщина продовжує виступати проти ембарго на російську нафту, що є життєво важливим для її енергетичної безпеки. Невизначеність у її позиції щодо санкцій і блокування нових ініціатив ЄС надає відчуття двозначності в її зовнішній політиці. Однак, незважаючи на ці суперечності, Угорщина, ймовірно, буде й надалі підтримувати мінімальні санкції проти Росії, надаючи перевагу збереженню економічних відносин з Москвою [60].

Таким чином, в найближчі роки можна очікувати, що Угорщина продовжить балансувати між Кремлем і Заходом, прагнучи отримувати вигоди від обох сторін. Це може призвести до подальшого загострення її відносин з Україною, адже угорська влада продовжить блокувати більшість ініціатив щодо інтеграції України в НАТО, водночас підтримуючи тільки обмежену гуманітарну допомогу. Враховуючи ці фактори, на горизонті не передбачається кардинальних змін у позиції Будапешта щодо війни Росії проти України.

Висновки до 2 розділу

У розділі було проаналізовано зовнішньополітичну позицію Угорщини в умовах повномасштабної війни Росії проти України, зокрема її офіційну позицію щодо російської агресії, енергетичну залежність від Росії та вплив цієї залежності на зовнішню політику, а також її ставлення до санкційної політики ЄС та військової допомоги Україні.

Офіційна позиція Угорщини щодо війни та російської агресії демонструє значну двозначність. З одного боку, уряд Орбана засуджує військову агресію Росії і підтримує суверенітет України, з іншого – активно просуває економічні

інтереси Росії в Угорщині. Позиція Будапешта ускладнюється його прагненням зберегти добрі відносини з Москвою через енергетичну залежність, що фактично призводить до підтримки Росії в ряді міжнародних питань.

Енергетична залежність Угорщини від Росії є ключовим фактором, що визначає зовнішню політику країни. Ця залежність перешкоджає Угорщині повністю підтримувати санкції ЄС проти Росії, зокрема в енергетичній сфері. Відмова Угорщини від підтримки ембарго на російську нафту та блокування постачання зброї Україні свідчать про намагання зберегти вигоди від співпраці з Москвою, що, за оцінками угорських чиновників, є важливим для національної економічної безпеки.

Позиція Угорщини в рамках Європейського Союзу виявляється суперечливою. Вона виступає проти більшості санкцій ЄС щодо Росії, зокрема тих, що стосуються енергетичних ресурсів. Однак, незважаючи на свою опозицію до деяких санкцій, Угорщина підтримала ряд інших ініціатив Євросоюзу, зокрема санкції проти окремих осіб та обмеження для російської економіки. Щодо військової допомоги Україні, Угорщина продовжує надавати лише гуманітарну підтримку, відмовляючись від участі у постачанні зброї та обмежуючи транзит озброєнь через свою територію.

Таким чином, зовнішня політика Угорщини під час повномасштабної війни в Україні характеризується прагненням балансувати між економічними інтересами Росії та зобов'язаннями в рамках ЄС. Влада Орбана шукає способи зберегти вигоди від співпраці з Кремлем, одночасно підтримуючи мінімальну дипломатичну підтримку України, що призводить до складної і часто суперечливої позиції в міжнародних справах.

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПОЗИЦІЮ УГОРЩИНИ

3.1. Політичні інтереси партії «Фідес» та уряду Віктора Орбана

Партія ФІДЕС, яка згодом отримала назву «Угорська громадянська партія» (УГС), сформувалася та розвивалася під гаслом об'єднання правих сил. Skorиставшись сприятливою політичною ситуацією, ФІДЕС змогла залучити голоси християнсько-консервативних виборців, незадоволених роз'єднаністю своїх партій. Крім того, партія отримала підтримку виборців Союзу вільних демократів, які розчарувалися в участі своєї партії у попередній урядовій коаліції під керівництвом соціалістів. У 1998 році ФІДЕС стала провідною партією урядової коаліції, а її лідер обійняв посаду прем'єр-міністра [62].

Зростання ФІДЕС як провідної консервативної сили в країні було результатом активної роботи керівництва ФІДЕС-УГС, яке прагнуло об'єднати різні праві партії в одну потужну політичну силу, оскільки розрізнені праві партії поступово втрачали свій вплив. Їхня стратегія виявилася успішною: на виборах 2010 року ФІДЕС-УГС отримала 262 мандати з 386 в Державних Зборах, забезпечивши собі конституційну більшість. Молоді демократи ще тричі повторювали цей успіх на виборах до ДЗ [62].

У 2010 році, після виборів до Державних зборів, до влади прийшла коаліція ФІДЕС-УГП-ХДНП, яка здобула конституційну більшість. Ця правоконсервативна коаліція активно впроваджувала консервативну ідеологію, ефективно маніпулювала громадською думкою, проводила економічні реформи, зміцнювала державне управління та централізувала державний сектор, орієнтуючись на відновлення традицій угорської держави. Водночас це супроводжувалося згортанням демократичних засад і посиленням

авторитарних тенденцій у правлінні [44]. Після того, як партія ФІДЕС-УГП прийшла до влади 29 травня 2010 року, Віктор Орбан знову став прем'єр-міністром Угорщини.

У результаті таких дій правоконсервативна коаліція змогла здобути перемогу на виборах до Державних зборів у 2014, 2018 та 2022 роках. Це трансформувало багатопартійну систему, створену для протидії однопартійному тоталітарному режиму, у двополюсну модель із домінуванням коаліції ФІДЕС-УГП-ХДНП. Таким чином, країна, яка мала усталені демократичні традиції, поступово перетворилася на державу з авторитарним урядом, очолюваним прем'єр-міністром Віктором Орбаном, якого багато хто в ЄС називає диктатором.

В Угорщині сьогодні виконавча, законодавча та судова влада поступово зливаються та підтримують політичну силу, очолювану Віктором Орбаном. Гілки влади, які повинні бути незалежними, часто взаємно підтримують одна одну, і ФІДЕС робить це як відкрито, так і менш помітно. Сам Орбан називає цю систему «національною співпрацею», одночасно відкрито заявляючи про «неліберальну демократію». Це призвело до того, що Угорщина стала схожою на однопартійну державу. Цей процес відбувся без насильства та з мінімальною громадською підтримкою. Однак такі зміни негативно позначаються на свободі в країні та її майбутньому [66].

18 квітня 2011 року Державні збори ухвалили новий Основний Закон країни, отримавши 262 голоси від представників коаліційної більшості. 25 квітня того ж року президент республіки Пал Шмідт підписав цей документ, який офіційно отримав назву Основний Закон Угорщини, і згідно з пунктом 1 Заключних положень, набув чинності 1 січня 2012 року. Частина положень цього закону суперечила ліберальним принципам Європейського Союзу [44, с. 92].

Новий Основний Закон значно посилив роль держави в угорському суспільстві, дозволивши прийняття низки конституційних законів, що отримали статус конституційних і фактично унеможливають їх зміну при

зміні політичного складу в Державних зборах. Для скасування цих положень необхідно дві третини голосів. Проведені реформи суттєво обмежили повноваження Конституційного суду, який тепер може скасувати або вимагати перегляду Основного закону чи його поправок лише з точки зору відповідності процедурним вимогам щодо їх створення, прийняття та публікації. Що стосується змісту цього документа, то це питання більше не входить до компетенції Конституційного суду.

Угорщина активно шукає альтернативу співпраці з ЄС і зміцнює відносини з Росією, Китаєм та Туреччиною. В самій Угорщині навіть лунають заклики до виходу з ЄС. Так, у серпні 2022 року угорська проурядова газета Magyar Nemzet опублікувала статтю під заголовком «Настав час серйозно обговорити Nexit (Hungarn Exit – вихід Угорщини з Євросоюзу)», у якій йшлося: «Зараз ми повинні нарешті обдумати можливість виходу з союзу, який стикається з безліччю криз, але при цьому демонструє імперські амбіції та зневажливо ставиться до своїх країн-членів у Східній та Центральній Європі» [43].

Незважаючи на свої інституційні переваги, ФІДЕС не зміг би зберегти владу без високої популярності. У своїй агітаційній стратегії партія застосовувала економічний популізм, який презентувався як місцева «орбаноміка», що, на думку прихильників, перевершує глобальний неоліберальний консенсус. Орбан прийшов до влади незабаром після фінансової кризи, коли економіка Угорщини перебувала в складній ситуації. Падіння форинта, викликане кризою, зробило неможливим для багатьох угорців, які брали іпотечні кредити в швейцарських франках за низькими відсотковими ставками, виплачувати свої борги. Орбан змусив банки перерахувати їх заставні в форинтах за вигідними ставками [67].

«Орбаноміка» також чудово відповідає авторитарним методам управління. Дослідження, проведене Угорською академією наук, вказує на те, що в багатьох селах майже всі голоси були віддані на підтримку ФІДЕС. Політолог і колишній Міністр освіти Угорщини Балінт Мадяр стверджує, що

уряд, очолюваний ФІДЕС, використовує державні ресурси для захоплення економіки та розподілу прибутків серед своїх союзників. Мадяр також характеризує Угорщину як «мафіозну державу» [28, с. 122].

У 61 параграфі нової Конституції Угорщини, що набула чинності 1 січня 2012 року, були визначені основні принципи діяльності засобів масової інформації. Також були проаналізовані закони, прийняті 22 липня 2010 року, що регулюють ЗМІ та комунікації, а також Закон про свободу преси та захист медіаконтенту, відомий як «медіаконституція» [73]. Ці правові акти кардинально змінили медіапростір країни та значно посилили контроль держави над ЗМІ.

Водночас «Фідес» не використовує традиційні для авторитарних режимів методи масової адміністративної цензури, але й не застосовує підхід, властивий для м'яких диктатур, де медіа контролюються за принципом «підтримуємо – терпимо – забороняємо». Така стратегія ефективно працювала, коли держава контролювала медіа через власність. Винятком були незалежні видання демократичної опозиції, що мали лише кілька тисяч читачів. Після зміни режиму в медіасфері сформувалася структура змішаної власності, яку зараз контролює «Фідес» за допомогою різних репресивних методів [73].

Засоби масової інформації, що знаходяться в державній власності, були підпорядковані партії через пряме втручання владних структур (призначення комісарів, видача прямих вказівок, введення цензури). Великі телеканали, як-от RTL Klub та TV2, були виведені з-під політичного впливу за допомогою загроз застосування податку на рекламу та інших санкцій. Незалежні ЗМІ, що критикували владу, були змушені функціонувати в обмежених умовах (через залякування з боку уряду та тиск на рекламодавців). Водночас політична сила використовувала державну підтримку та нелегітимний примус для створення власної медіаімперії, що ґрунтується на приватних ЗМІ.

Першим керівником Ради з питань ЗМІ та Національної ради з питань ЗМІ та комунікацій (НРСК), створених згідно з новим Законом про ЗМІ 2011

року, була довірена особа Віктора Орбана, а його наступником став сімейний юрист, який підтримував ЗМІ, пов'язані з партією. Ці органи регулюють розподіл обмежених ресурсів, таких як частоти мовлення, концесії та дозволи, встановлюють правила функціонування медіаринку, класифікацію програм і обмеження на рекламу.

Використовуючи систему преференцій і санкцій, засновану на гнучких нормах, вони можуть стимулювати або карати учасників медіаринку, включаючи вилучення частот, виключення з тендерів і накладення великих штрафів. Завдяки Фонду підтримки ЗМІ та управління активами (ФПЗМУ), який також перебуває в державній власності, держава є активним гравцем на ринку ЗМІ і навіть найбільшим, особливо за обсягами бюджетного фінансування (у 2019 році на державні ЗМІ було виділено 80 млрд форинтів), включаючи національне інформаційне агентство, радіо та телебачення [77].

Новий режим встановив контроль над некомерційними ЗМІ та Угорським телеграфним агентством (УТА), не лише конфіскуючи їхнє майно, але й маніпулюючи створюваним контентом. Власність і персонал цих ЗМІ були передані до фонду, підпорядкованого Раді з питань ЗМІ, де була введена сувора цензура. Після цього в некомерційних ЗМІ були призначені лояльні до режиму працівники, зокрема з праворадикальних ЗМІ. Завдяки наданню безкоштовних державних інформаційних послуг ринок незалежних інформаційних агентств був фактично знищений, що дозволило державі контролювати зміст інформаційних програм приватних ЗМІ [44].

Протягом урядового циклу 2010-2014 років керівники партії «Фідес» проявили значний інтерес до розширення свого медіа-портфолію, яке перебувало під контролем партії через близьких олігархів. Їхні зусилля були спрямовані на отримання можливості впливати на ЗМІ, не обмежуючись лише розподілом державних рекламних замовлень. Це стало необхідним через те, що ЗМІ, які належали партії (зокрема, видання Magyar Nemzet, Magyar Hírlap, Heti Válasz, Helyi Téma, Metropol, а також телеканали Hír TV, Echo TV і Lánchíd Rádió), мали обмежену аудиторію. Єдиним винятком була щотижнева

безкоштовна газета Helyi Téma, яка розповсюджувалася по всій країні [77].

Перемога «Фідес» на виборах 2014 року забезпечила партії збереження безмежної влади, і Віктор Орбан отримав можливість стати єдиним лідером. Створення Національного комунікаційного управління (НКУ) в жовтні 2014 року призвело до централізації управління в двох напрямках. По-перше, управління об'єднало та монополізувало комунікаційні функції всіх державних і урядових органів, а також підприємств, що частково чи повністю належать державі. По-друге, воно почало втручатися у ринкові угоди й замовлення. Ця установа намагається контролювати не лише зміст комунікацій, але й сам процес, а також надавати переваги різним гравцям медіасфери.

Ця концентрація управління державними комунікаційними ресурсами в руках Орбана призвела до постійної виборчої кампанії, що перетворила державну комунікацію на інструмент політичної маніпуляції. Це також обмежило автономію державних установ і поставило їхню діяльність під суворий контроль [77].

З початку 2015 року партія «Фідес» активно зосереджувала увагу на розширенні державних ЗМІ в Угорщині. Бюджетні субсидії для державних медіа та інформаційних агентств значно зросли, досягнувши 80 млрд форинтів, що є значним збільшенням порівняно з 2010 роком (47 млрд форинтів). Деякі телеканали, як-от M1, були перетворені на інформаційні, а інші, як M2, стали розважальними каналами для дітей та молоді [44].

Особливу увагу приділяли спробам придбання та контролю телеканалів. Наприклад, телеканал TV2 був куплений, а держава намагалася витіснити з ринку інші великі комерційні канали, такі як RTL Klub, навіть застосовуючи державний тиск. Головною зміною порівняно з попереднім урядовим циклом було те, що державні ЗМІ стали медіа з необмеженим бюджетом, які надавали послуги у всіх жанрах і для всіх вікових груп, будучи безпосередньо під контролем влади. Деякі приватні медіаімперії були ліквідовані, а їх управління перейшло до Віктора Орбана.

Уряд Віктора Орбана також посилив контроль над некомерційними ЗМІ та Угорським телеграфним агентством (МТІ), що дало йому змогу впливати на створюваний ними контент. Зміни у власності та керівництві цих медіа дозволили уряду контролювати як зміст, так і поширення інформації. Журналістів, яких вважали неприємними для влади, звільняли, а їхні місця займали прихильники «Фідес». Також були введені безкоштовні державні інформаційні послуги, що призвело до знищення ринку незалежних інформаційних агентств і надало владі можливість опосередковано регулювати зміст інформації, яка поширюється приватними ЗМІ. У таких умовах суспільство може втратити доступ до об'єктивної інформації та можливість для критичного обговорення політичних, економічних і гуманітарних питань. Пропаганда уряду може сприяти зростанню лояльності громадян до влади та зменшувати кількість критичних голосів.

Зазвичай такі практики можуть впливати на політичну ситуацію в країні та результати виборів, підтримуючи партії, що контролюють медіа та інформаційний простір. Політичний контроль над ЗМІ та обмеження свободи преси можуть значно змінити співвідношення сил між провладними, опозиційними та незалежними виданнями і каналами. В Угорщині, за даними міжнародної організації «Репортери без кордонів», індекс свободи преси погіршився після приходу до влади Віктора Орбана та партії «Фідес» у 2010 році. За кілька років країна опустилася з 23-го (2010 р.) на 85-те (2022 р.) місце та продовжує знижуватися [44].

Це вказує на те, що уряд Угорщини вживає різноманітні заходи для обмеження свободи преси та контролю над ЗМІ, що веде до зменшення балансу між провладними та опозиційними медіа та обмеження можливостей для незалежних журналістських платформ. Спад Угорщини у рейтингу свободи преси є свідченням того, що ситуація з медіасвободою в країні стає дедалі гіршою і більш тривожною.

Це також може мати суттєвий вплив на інформаційний простір та виборчі процеси в країні, оскільки контроль над ЗМІ може дозволити одній

стороні маніпулювати публічною думкою та створювати нерівні умови для доступу до інформації громадянами. Отже, Віктор Орбан продовжує зміцнювати монополію на угорські медіа, використовуючи їх для підтримки свого політичного режиму. Це є характерною рисою «неліберальної демократії», де ЗМІ використовуються як інструмент влади, а не як незалежний механізм контролю за діями уряду [48].

Логічним продовженням політики В. Орбана стала позиція угорського уряду щодо російської агресії в Україні. Це виглядає особливо дивно, враховуючи, що в історичній пам'яті угорців закарбувалися травми, пов'язані з придушенням революції 1848 року російськими військами, розгоном революції 1956 року радянськими танками та тривалою окупацією країни. Тому ще більш незрозуміло, чому уряд Угорщини, який поважає ці історичні уроки і антиросійські настрої суспільства, займає настільки пасивну позицію стосовно російської агресії в Україні і відмовляється вживати необхідних заходів для підтримки України в цьому конфлікті.

Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан неодноразово висловлював свою підтримку Володимиру Путіну, називаючи його політичним взірцем. Незважаючи на такі події, як незаконне анексування Криму Росією, окупація Донбасу та воєнні злочини в Сирії, Орбан не змінив своєї позиції. Навіть після початку повномасштабної війни в Україні, розв'язаної Росією, підхід В. Орбана залишився незмінним. Офіційний Будапешт роками блокував прагнення України вступити до НАТО та ЄС, але після агресії Росії Орбан підтримав прискорене членство України в ЄС та міжнародні санкції проти Росії. Однак варто зауважити, що В. Орбан уникає будь-якої критики Володимира Путіна, водночас зберігаючи політику забезпечення дешевих поставок російського газу для Угорщини, і ухиляється від надання військової підтримки Україні в її боротьбі з російською агресією.

Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан попередив, що може застосувати «ручне гальмо» для блокування фінансової допомоги Україні. Це сталося після того, як він наклав вето на пакет допомоги ЄС в розмірі 50 млрд

євро, який мав бути направлений на підтримку України протягом наступних трьох років. В. Орбан не вперше виступає проти спільних європейських зусиль на допомогу Україні, що переживає повномасштабну війну з Росією. Прем'єр Угорщини заявив, що Україна не зможе перемогти у війні, і тому її союзники повинні переконати її домагатися негайного припинення вогню та початку переговорів. Він також виступає проти санкцій ЄС щодо російської нафти та газу та відмовляється надавати військову допомогу Україні через ЄС чи НАТО, стверджуючи, що постачання зброї Києву лише затягне конфлікт.

Лідер Угорщини вирішив накласти вето на останній пакет економічної допомоги Україні, вважаючи, що ці кошти не повинні шкодити інтересам угорських платників податків. Він переконаний, що вступ України до ЄС стане катастрофою для Євросоюзу, зокрема для угорських фермерів, адже це забере кошти з фондів, які спрямовані на підтримку угорців та інших країн. В. Орбан бачить Україну не як майбутнього члена ЄС, а як буферну зону між ЄС і Росією, що схоже на позицію Володимира Путіна щодо «нейтральної, демілітаризованої» України.

17 жовтня В. Орбан зустрівся з Путіним у Пекіні, вперше з початку повномасштабної війни, і мав з ним дружню бесіду. Водночас він рішуче заблокував засідання комісії Україна-НАТО. 24 лютого Віктор Орбан засудив напад Росії на Україну і чітко висловив свою позицію щодо підтримки жертв агресії: Угорщина не вступатиме в цей військовий конфлікт, не надаватиме військову допомогу Україні та не підтримуватиме енергетичні санкції проти Росії [48].

Віктор Орбан пообіцяв надавати гуманітарну допомогу Україні, яку забезпечували як угорська держава, так і численні угорські неурядові організації. Крім того, Угорщина відкрила свої кордони для переселенців з України і прийняла сотні тисяч українців.

Політичні інтереси партії «Фідес» та уряду Віктора Орбана зосереджені на зміцненні національного суверенітету, що супроводжується авторитарними тенденціями та послабленням демократичних інститутів. В. Орбан

систематично посилює контроль над судовою системою, медіа та громадянським суспільством, обмежуючи плюралізм і опозицію. Зовнішня політика характеризується євроскептицизмом і прагматизмом, зокрема через економічну співпрацю з Росією, що часто суперечить цінностям та рішенням ЄС. Така стратегія спрямована на консолідацію влади всередині країни й підтримку популярності серед виборців шляхом застосування націоналістичної риторики та популізму.

3.2. Вплив громадської думки в Угорщині на політику уряду

Системні процеси демократизації, що розпочалися після падіння соціалістичних режимів на початку 1990-х років, виявили суперечливі результати. Навіть після інтеграції частини найбільш демократично розвинених країн до європейських структур, консолідована демократія, яка раніше успішно функціонувала, поступово втрачає свою «якість». У цьому контексті сучасна Угорщина демонструє найгіршу динаміку політичного розвитку серед країн Центральної Європи, все більше віддаляючись від демократичних стандартів і процедур.

«Гібридний» характер угорського режиму, що спостерігається протягом останніх п'яти років, безпосередньо пов'язаний із консервативно-популістськими урядами Віктора Орбана. Його антизахідна риторика чітко проявляється у ставленні до російсько-української війни: Віктор Орбан все частіше постає як проросійський політик, який звинувачує у конфлікті не лише українську владу, а й підтримку України з боку західних партнерів.

Угорщина з самого початку демократичного переходу демонструвала значні успіхи на шляху до демократизації. Трансформаційні процеси, що відбувалися протягом 1990-х – початку 2000-х років, свідчили про системність переходу до демократії. Угорський демократичний транзит здебільшого можна вважати навіть «зразковим». Відповідно до транзитологічних моделей, Угорщина успішно пододала основні виклики постсоціалізму, пов'язані з

лібералізацією, демократизацією та консолідацією демократії, у відносно короткі терміни [44]. Вступ країни до Європейського Союзу у 2004 році став важливим підтвердженням успішного переходу до демократії та мав сприяти внутрішній консолідації демократичних процесів. Однак, головним парадоксом угорської демократії стало її подальше інституційне послаблення, попри успішну євроатлантичну інтеграцію.

Зниження «якості» демократичного режиму в країнах, які успішно подолали соціалістичне минуле, обумовлене низкою інституційних характеристик. На нашу думку, однією з ключових ознак уповільнення демократизації є попередній стан консолідованої демократії. Іншими словами, деградація демократичного режиму стає найбільш очевидною за умов ефективно працюючої консолідованої демократії.

Другою рисою погіршення демократичних показників є послаблення демократичного функціонування окремих політичних інститутів. Це проявляється в порушеннях виборчого процесу, зниженні прозорості виборчої системи, посиленні тиску влади на опозицію, обмеженні свободи ЗМІ та контролі над незалежним громадським сектором. Таке послаблення демократії в усіх її аспектах створює прямі передумови для авторитаризації політичного режиму.

Третьою характерною рисою слід вважати вплив зовнішнього «західно-демократичного» чинника, який у 1990-х роках стимулював демократичні перетворення в країнах з перехідними економіками. Для держав Центральної Європи ця орієнтація нерідко супроводжується зростанням євроскептицизму, який на внутрішньополітичному рівні підтримується популістськими та радикальними настроями виборців.

Усі три вказані характеристики ерозії режиму консолідованої демократії, на нашу думку, є характерними для Угорщини з 2010 року.

Для пояснення ерозії демократичного правління в умовах інституційної демократії використовуються різні підходи та поняття. Фарід Захарія вводить термін «ліберальна демократія», під яким розуміється ситуація, коли

політичні еліти, здобувши високу легітимність через загальнонаціональні вибори, зловживають владою. Це проявляється як у порушенні конституційних норм, так і в прагненні посилити контроль уряду над суспільством [75, с. 42].

Інший підхід пов'язаний із концепцією «деконсолідації демократії». Роберто Фоа та Яша Монк стверджують, що зниження «якості» функціонування демократичних інститутів ще не означає повного колапсу демократичного режиму. Проте найбільшою загрозою для консолідованої демократії вони вважають обмеження конституційних прав і свобод, особливо опозиційних політичних сил і громадських груп [64, с. 8].

Атілла Аг пропонує концепцію «гібридності» центральноєвропейських режимів, яка виникає через відсутність консенсусу між політичними елітами та суспільством щодо демократичного розвитку. Економічні реформи та поступ у напрямку європейської інтеграції не завжди сприяли єдності суспільства щодо демократичних перспектив країни [61, с. 13]. Наприклад, в Угорщині консолідація демократичного режиму відбулася «навздогін» економічним успіхам.

Проблеми функціонування демократії в Центральній Європі можна описати як особливий інституційний феномен – «демократія з особливостями». У цьому контексті «гібридність» пояснюється спадщиною постсоціалізму, труднощами європейської інтеграції та посиленням популістських урядів. Розуміння проблем «якості» демократичних режимів, зокрема в сучасній Угорщині, вимагає комплексного аналізу, який враховує специфіку політичних практик [44].

Західні аналітики зазвичай пов'язують погіршення демократичних стандартів у сучасній Угорщині з діяльністю багаторічного прем'єр-міністра Віктора Орбана [76]. Цей відомий центральноєвропейський політик розпочав свою кар'єру в 1990-х роках, очоливши партію «Молоді демократи» (ФІДЕС). Уперше він став прем'єр-міністром у 1998 році, коли було сформовано правоцентристський уряд, який запропонував альтернативу угорським

соціалістам.

Повернення В. Орбана до влади в 2010 році стало початком якісно нового етапу його правління. З цього часу можна виділити дві ключові особливості його політики. По-перше, це обмеження демократичних процедур, що призводить до ослаблення демократичного режиму. По-друге, посилення політичної влади як самого В. Орбана, так і його партії ФІДЕС. У результаті в країні відбуваються процеси авторитаризації, що ведуть до формування «гібридного» режиму. Ця специфічна модель транзитного режиму безпосередньо пов'язана з персоналістською владою Віктора Орбана, яку нерідко називають «орбанізмом» [44].

За десятиліття перебування ФІДЕС при владі Угорщина вийшла за межі демократичного режиму, набувши статусу «гібридності». Цей нестабільний стан відповідає характеристикам транзитного режиму. З одного боку, в країні формально зберігаються базові демократичні процедури, такі як виборчий процес. Проте результати кількох парламентських виборів незмінно забезпечують перемогу правлячій партії ФІДЕС, тоді як опозиція залишається слабкою. Лише Будапешт демонструє помітний рівень політичного протистояння уряду Віктора Орбана [44].

З іншого боку, дії угорського уряду після 2010 року свідчать про суттєві порушення демократичних принципів. За даними Freedom House, найбільш проблемними аспектами «орбанізму» є: одностороннє ухвалення нової Конституції у 2011 році, зміни до виборчого законодавства у 2014 році, які зміцнили позиції ФІДЕС, популістський стиль управління В. Орбана, що спричинив поляризацію суспільства, та загальна антизахідна риторика уряду [65]. У результаті, з 2010 по 2023 рік Угорщина не лише втратила демократичний статус, але й зіткнулася з невизначеними перспективами для відновлення демократії.

Світова моніторингова організація Freedom House залишається одним із лідерів у сфері аналізу та пояснення складнощів трансформаційних процесів у світі. У межах її діяльності щороку проводяться моніторингові програми для

оцінки рівня свободи у світі (Freedom in the World), свободи Інтернету (Freedom on the Net) та трансформаційних змін у постсоціалістичних країнах (Nations in Transit) [69] (див. Рис. 3.1).

Для аналізу динаміки політичного режиму Угорщини використовуються дані програми Nations in Transit, яка детально досліджує трансформацію політичних і громадських інститутів у колишніх соціалістичних державах. Без глибокого занурення в емпіричну методологію, зосередимося на двох аспектах: по-перше, аналізуємо дані з моменту вступу Угорщини до Європейського Союзу (2004 р.), що свідчить про функціонування режиму консолідованої демократії; по-друге, визначаємо загальний тип (статус) політичного режиму країни та його динаміку, приділяючи меншу увагу рейтинговим показникам, таким як місце у глобальному рейтингу демократичності.

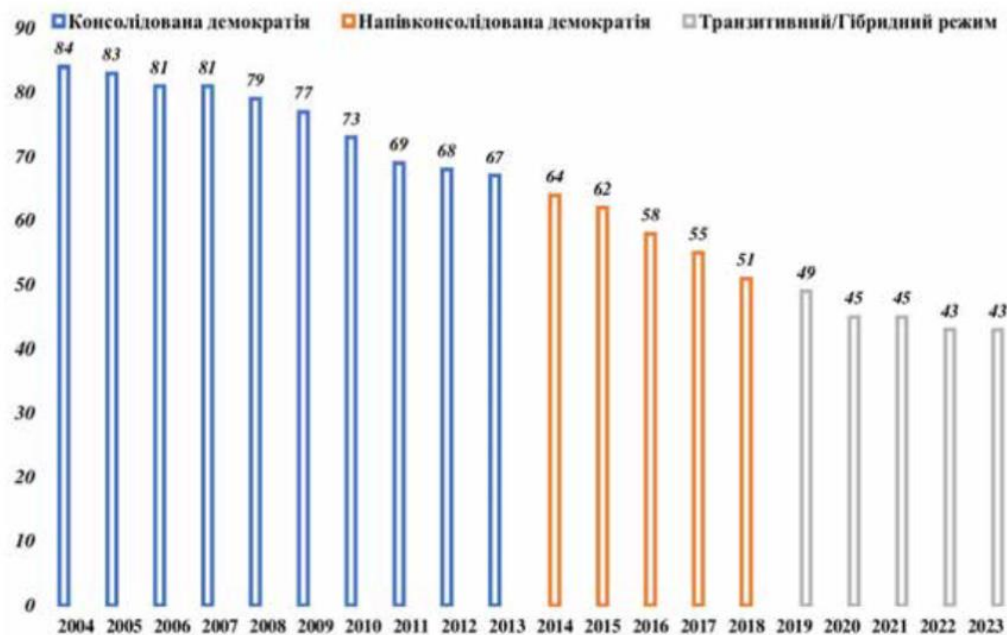

Рис. 3.1. Динаміка політичного режиму Угорщини (2004–2023 рр.)

Джерело: [69]

На основі емпіричних даних, отриманих після вступу Угорщини до Європейського Союзу, можна виділити три етапи динаміки політичного

режиму. Кожен із них по-різному впливає на «якість» функціонування демократичних інститутів, але спільною залишається загальна тенденція – погіршення показників демократії.

Перший етап триває з 2004 по 2013 рік і характеризується функціонуванням в Угорщині режиму консолідованої демократії, до якого країна йшла через складне десятиріччя трансформацій 1990-х років. На цьому етапі спостерігаються переважно негативні тенденції у демократичному розвитку. Рівень демократичності поступово знижується: з 84% у 2004 році до 67% у 2013 році. Найбільші проблеми спостерігалися у функціонуванні урядових структур та прозорості влади (National Democratic Governance), боротьбі з корупцією (Corruption) та незалежності медіа (Independent Media) [69].

На початкових етапах це погіршення можна частково пояснити адаптацією до європейських структур і так званим постінтеграційним синдромом. Однак із початком прем'єрської каденції Віктора Орбана у 2010 році спостерігається чітке посилення негативних тенденцій. Зниження якості роботи політичних і громадських інститутів у цей період вказує на стійкість процесів демократичної деградації та деконсолідації режиму.

Друга фаза була короткою і тривала лише п'ять років – з 2014 по 2018 рік. За цей період Угорщина продемонструвала подальший занепад режиму консолідованої демократії. Жодного прогресу в демократичному розвитку не відбулося, натомість країна поступово втрачала раніше досягнуті показники. Це безпосередньо вплинуло на зміну типу політичного режиму: з 2014 року Угорщина перейшла до групи країн із напівконсолідованою демократією [69].

Хоча інституційно Угорщина формально відповідає стандартам демократичного режиму, існуючі інституційні проблеми більше не дозволяли вважати її консолідованою демократією. Усі демократичні показники країни знизилися, а найбільші проблеми залишалися у сферах роботи урядових структур, боротьби з корупцією та свободи медіа, де ситуація погіршувалася ще більше.

Попри це, Угорщина зберігала статус демократичної держави. Проте особливе занепокоєння викликала ситуація у 2018 році – останньому році другої фази моніторингу, коли рівень демократичності країни становив лише 51%, що ставило її на межу виходу з групи демократичних країн.

Третя фаза, яка розпочалася у 2019 році й триває досі, підтвердила найгірші прогнози щодо розвитку демократії в Угорщині. Країна вийшла за межі демократичного режиму й опинилася у групі держав із транзитивним або гібридним режимом [69].

Довготривале правління Віктора Орбана та його курс на консерватизм і популізм суттєво загострили проблеми у функціонуванні ліберально-демократичних інститутів. Зберігається непрозорість урядової політики та обмеження свободи ЗМІ, проте особливо критичною є ситуація з корупцією, зокрема політичною.

Сьогодні Угорщина фактично втілює «ліберальну модель демократії» В. Орбана, у якій зберігаються базові демократичні процедури, такі як вибори, але наявні серйозні проблеми в інших аспектах. Це включає тиск на опозицію, маніпуляції з громадською думкою, посилення популізму тощо [69].

Прогнозувати подальший розвиток угорського режиму складно, але ключовим завданням залишається запобігання подальшому занепаду демократії. Станом на 2023 рік рівень демократичності в Угорщині знизився до 43%.

Слід зазначити складний характер відносин між офіційним Будапештом та організацією Freedom House. Коли уряд Віктора Орбана почали звинувачувати в узурпації влади, експерти Freedom House висловили свою позицію, на що наближені до прем'єр-міністра особи відповіли звинуваченнями в необ'єктивності моніторингових програм. Основним аргументом було фінансування Freedom House американським меценатом угорського походження Джорджем Соросом.

Лояльні до В. Орбана ЗМІ та урядовці сформували образ Дж. Сороса як «ворога» угорського народу. Так, після того як Угорщину було віднесено до

категорії країн з гібридним режимом, речник уряду Золтан Ковач звинуватив Freedom House у фінансовій залежності від Дж.Сороса [76]. За цією логікою, будь-які висновки з боку альтернативних джерел щодо стану демократії в угорській політиці та суспільстві сприймаються в Будапешті як загроза національній безпеці.

Отже, після падіння соціалістичного правління Угорщина демонструє суперечливу динаміку політичного режиму. Вступ країни до Європейського Союзу в 2004 році підтвердив її статус як консолідованої демократії. Однак з 2010 року Угорщина почала втрачати демократичні здобутки, зрештою вийшовши за межі інституційно визначеного демократичного режиму. Процеси ослаблення демократичних процедур в Угорщині пов'язані з 14-річним правлінням прем'єр-міністра Віктора Орбана. Тривале перебування Орбана на посаді супроводжується консервативно-популістською внутрішньою політикою та активним використанням антизахідної риторики у зовнішній політиці. Кризові явища в демократії та зростання популізму призвели до формування в Угорщині особливої «гібридної» моделі режиму, що отримала назву «орбанізм».

З 2010 року Угорщина жодного разу не покращила показники демократичності за версією моніторингової програми Nations in Transit від Freedom House. Угорський режим пройшов три етапи трансформації: погіршення при збереженні демократичного режиму (2010–2013 роки), перехідний етап, коли країна ще зберігала інституційні ознаки демократичного режиму (2014–2018 роки), і, зрештою, втрату статусу демократичного режиму та перехід до «гібридного» стану (2019–2023 роки). Аналізуючи проблеми функціонування політичних інститутів в Угорщині, науковці використовують різні терміни: «деконсолідація демократії», «ліберальна демократія», «демократія з особливостями». Проте єдине академічне узагальнення полягає в тому, що проблеми з демократією в Угорщині мають системний характер.

Угорщина, як і інші демократичні держави, характеризується взаємодією

між політичними інститутами та громадською думкою. Однак, з урахуванням специфіки політичної ситуації в країні, можна говорити про особливий механізм впливу громадської думки на політику уряду, зокрема за часів правління Віктора Орбана.

Угорська політична система за останні десятиліття пройшла кілька фаз, які значною мірою були обумовлені змінами у відносинах між урядом і громадськістю. Протягом першої половини 2000-х років, після вступу Угорщини до Європейського Союзу, громадська думка відігравала важливу роль у процесі демократичного розвитку, відображаючи підтримку політичних реформ та європейської інтеграції. Проте з 2010 року, коли на чолі уряду став Віктор Орбан, ситуація змінилася.

Одним із ключових аспектів сучасної угорської політики є активне маніпулювання громадською думкою. В. Орбан та його уряд спираються на потужну медіа-мережу, контрольовану або лояльну до правлячої партії «Фідес». Це дозволяє уряду формувати певні наративи, які сприяють зміцненню політичної стабільності, але в той же час обмежують плюралізм думок. Орбан активно використовує риторіку, що апелює до національної гордості, антизахідних настроїв та захисту традиційних цінностей, що знаходить відгук серед значної частини угорського населення.

Один з найбільших факторів, що впливають на політичну стабільність, – це вплив соціальних і традиційних медіа, де уряд активно транслює свою політичну лінію. Зокрема, під час кризових періодів, таких як міграційна криза 2015 року, уряд використовував антимігрантську риторіку для формування негативного образу «ворога» і зміцнення національної єдності. Це дозволило не тільки мобілізувати прихильників уряду, але й закріпити образ Орбана як захисника угорських інтересів у контексті глобалізації та Європейського Союзу.

З іншого боку, незважаючи на домінування урядової пропаганди, наявність незалежних аналітичних центрів та політичних опозиційних груп також свідчить про існування альтернативних точок зору в угорському

суспільстві. Однак ці групи часто стикаються з перешкодами, такими як тиск на ЗМІ, цензура та обмеження на свободу висловлювань. Під час виборчих кампаній і важливих політичних ініціатив уряд активно проводить опитування громадської думки, щоб визначити настрої населення та адаптувати свої стратегії відповідно до реакцій суспільства.

Цікавою особливістю є взаємодія уряду з громадською думкою через прямий контакт. Наприклад, В. Орбан використовує такі форми як референдуми та народні голосування, що дають відчуття прямої демократії та дозволяють закріпити легітимність уряду в очах виборців. Однак ці інструменти часто використовуються для просування певних політичних ініціатив, таких як відмову від квот на прийом біженців або підтримка нових законів, що обмежують свободу ЗМІ.

Таким чином, вплив громадської думки на політику уряду в Угорщині є багатограним і взаємопов'язаним з політичними стратегіями, які активно використовуються урядом для мобілізації підтримки населення. Однак, незважаючи на явну підтримку з боку значної частини населення, спостерігається зниження демократичних показників, що є наслідком системних проблем у політичній та медійній сферах. В цілому, хоча громадська думка залишається важливим фактором у політичному процесі, її роль в умовах орбанівського правління часто є інструментом політичного маніпулювання та контролю.

3.3. Економічні фактори, що визначають угорську політику щодо України та Росії

Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан, єдиний серед лідерів країн ЄС, привітав В. Путіна з «офіційною перемогою на президентських виборах» і заявив про намір посилити співпрацю з Росією. Цим він ще раз продемонстрував своє нехтування спільною позицією Європи щодо зовнішньополітичних пріоритетів.

Угорці пояснюють свою особливу позицію економічною вигодою, яку вони отримують від співпраці з Росією. Спробуємо розібратися, чи відповідає це твердження дійсності.

Між Угорщиною та Росією активно розвиваються торгово-економічні відносини, зокрема в таких сферах, як енергетика, фармацевтика, машинобудування, сільське господарство, космос, культура, освіта, спорт, а також науково-технічне співробітництво [45].

Діалог між урядами двох країн регулярно триває на найвищому рівні, а лідери обох держав часто відвідують одна одну з офіційними візитами. Щорічно проводяться засідання Угорсько-російської Міжурядової комісії з економічного співробітництва, які чергуються в Росії та Угорщині. Основними завданнями комісії є:

- розгляд розвитку двосторонніх економічних відносин;
- виявлення нових можливостей для подальшого розвитку співробітництва;
- розробка пропозицій для покращення умов економічної співпраці між організаціями двох країн.

У складі комісії працюють різні робочі групи, серед яких:

- робоча група з енергетики;
- робоча група з промисловості;
- робоча група з будівництва;
- робоча група зі співпраці в сільському господарстві;
- робоча група з охорони здоров'я та фармацевтики;
- робоча група з туризму;
- робоча група з військово-технічного співробітництва;
- робоча група з освіти;
- робоча група з інфокомунікаційних технологій та інновацій;
- робоча група з фізкультури та спорту;
- робоча група зі співробітництва в культурній сфері [45].

Угорсько-російська Міжурядова комісія з міжрегіонального

співробітництва має на меті підготовку та моніторинг інвестиційних проєктів, спрямованих на активне розширення економічних відносин між нашими країнами.

Таблиця 3.1. Товарообіг між Угорщиною та Росією у 2018 – 2022 роках (млн. дол. США)

Роки	Товарообіг	Експорт (Росія) Імпорт (Угорщина)	Експорт (Угорщина) Імпорт (Росія)	Сальдо (для Росії)
2018	6445,0	4605,0	1840,0	+2765,0
2019	6498,4	4471,5	2026,9	+2444,6
2020	4470,9	2589,1	1881,8	+707,3
2021	6337,5	4268,4	2069,1	+2199,3
2022	3092,7	1593,3	1499,3	+94
2023	7371,06	1186,26	6184,8	+4998,5

Джерело: [77]

Постійне формування позитивного сальдо торговельного балансу між двома країнами можна проілюструвати таким прикладом: у січні 2022 року Росія експортувала до Угорщини товарів на суму 786 млн дол., а імпортувала на 157 млн дол., що забезпечило позитивне сальдо в розмірі 629 млн дол. За період з січня 2021 року по січень 2022 року експорт Росії зріс на 489 млн дол. (на 165 %) – з 297 млн дол. до 786 млн дол., а імпорт збільшився на 3 млн дол. (1,95 %) – з 154 млн дол. до 157 млн дол. (Табл. 3.1).

Міжнародний інвестиційний банк (МІБ), який перемістив свою штаб-квартиру до Будапешта у 2019 році, отримав в Угорщині статус, що надає йому привілеї та імунітети, подібні до дипломатичних. Це рішення спричинило обговорення щодо можливого впливу Росії на Угорщину та ЄС через цей фінансовий інститут. Варто зазначити, що МІБ співпрацює з країнами-членами для сприяння економічному розвитку та залученню інвестицій, але його діяльність залишається під пильною увагою через зв'язки з Росією.

МІБ володіє майже 50% російської та 25,27% угорської власності, і через

санкції ЄС банк використовував майже всі свої резерви ліквідності. У травні 2023 року банк реструктурував свої облігації, щоб уникнути банкрутства [77]. У середині грудня 2023 року стало відомо, що бельгійська фінансова компанія Euroclear заблокувала кошти МІБ у відповідь на нові санкції ЄС, що призвело до серйозного дефіциту в першому кварталі 2024 року. Навіть продаж кредитного портфеля не зможе повністю покрити цей дефіцит.

У жовтні 2022 року Міністерство фінансів Бельгії заблокувало виділення коштів, зазначивши, що кілька членів ради директорів банку мають зв'язки з російським урядом, який здійснює контрольний вплив на МІБ. Лист, оприлюднений після кібератаки на банк 17 лютого, показав, що міністр економічного розвитку Угорщини Мартон Надь намагався лобіювати розблокування коштів МІБ перед міністром фінансів Бельгії, але його зусилля виявилися марними.

Інший документ, оприлюднений після кібератаки, передбачає включення Сербії та збільшення частки угорського капіталу в транспортуванні нафти, яке відбулося 26 квітня 2019 р. Угорщина отримала від 350 тисяч до 1 мільйона тонн забрудненої нафти через трубопровід «Дружба», але більшість з цієї нафти була затримана до того, як вона досягла угорських нафтопереробних підприємств у квітні 2019 року [45].

Для відновлення постачання нафти через «Друмбу» угорська компанія MOL, разом з іншими залученими компаніями, прийняла близько 100 кілотонн забрудненої нафти. Фінансові труднощі банку викликають занепокоєння в угорському уряді, оскільки після виходу Болгарії з нього в лютому, він став єдиним власником серед країн ЄС, разом з Росією, Кубою, Монголією та В'єтнамом. У 2019 році парламент Угорщини, під контролем партії «Фідес», надав Міжнародному інвестиційному банку, який здебільшого належить Росії, повний імунітет від місцевого державного нагляду. Також менеджерам та відвідувачам банку було дозволено вільно переміщатися по Угорщині та ЄС, використовуючи привілеї дипломатичного імунітету [45].

Основними напрямками двостороннього співробітництва між

Угорщиною та Росією є паливно-енергетичний сектор та атомна енергетика Угорщини. Росія забезпечує Угорщину 70% нафти та 65% газу, який споживається країною. Основним постачальником нафти є компанія «Лукойл», хоча Угорщина також співпрацює з іншими російськими компаніями, такими як «Роснефть», «Транснефть» та «Русснефть». Основний маршрут постачання нафти до Угорщини – газопровід «Дружба». Так, у 2016 році через цей нафтопровід Росія поставила в Угорщину 4,658 мільйона тонн нафти та нафтопродуктів на суму 1,28 мільярда доларів [45].

До виникнення проблем з нафтопроводом «Дружба» в мережі «Транснафта», Угорщина отримала 420 тисяч тонн нафти у березні 2019 року. Однак у квітні того ж року було виявлено забруднення нафти в поставках з Росії, що спричинило призупинення транспортування 26 квітня 2019 р. Через «Дружбу» Угорщина отримала від 350 тисяч до 1 мільйона тонн забрудненої нафти, більшість з яких була затримана до того, як потрапила на угорські нафтопереробні потужності. Для відновлення постачання нафти через «Дружбу» компанія MOL, разом з іншими учасниками, прийняла близько 100 тисяч тонн забрудненої нафти [45].

Експорт нафти до Угорщини через трубопровід у травні 2019 року зменшився в 2-3 рази, але 29 травня 2019 р. Росія відновила постачання чистої нафти. У жовтні того ж року «Лукойл» і «Транснафта» уклали угоду з MOL щодо збільшення обсягів експорту російської нафти до Угорщини до 2025 року, після врегулювання питань компенсації за проблеми з «Дружбою». До підписання угоди «Лукойл» постачав Угорщині 600 000 тонн нафти на місяць, тоді як за новою угодою планується зменшення обсягів до 300 000–500 000 тонн на місяць. Російські компанії також компенсують MOL фінансові збитки, зокрема витрати на очищення забрудненої нафти [45].

Приблизно 65% газу, що споживається Угорщиною, постачається з Росії. Однак через військові дії в Україні, деякі країни почали зменшувати закупівлі російських енергоресурсів. Наприклад, 3 червня 2022 року ЄС запровадив шостий пакет санкцій проти Росії, який включав обмеження на імпорт

російської нафти. Це ембарго не стало несподіванкою, оскільки подібні заходи вже були прийняті США, Канадою та Австралією. Однак санкції ЄС мали значний вплив на Росію та глобальну ситуацію в цілому. Водночас, не всі країни ЄС підтримали ці обмеження.

Для Угорщини, зокрема, постачання російської нафти є важливим для енергетичної безпеки, тому ЄС допустив певні винятки в санкційній політиці: обмеження стосувалися лише морських поставок, а деяким країнам, зокрема Болгарії та Угорщині, було надано відстрочку на виконання угод. Крім того, постачання нафти через трубопроводи були виключені з санкцій шостого пакету. Отже, єдиним маршрутом, що не зазнав обмежень, залишився південний напрямок трубопроводу «Дружба», який становить близько 10% від загального обсягу експорту російської нафти до ЄС.

Незважаючи на зусилля країн Європейського Союзу зменшити залежність від російської нафти, обсяги поставок через трубопровід «Дружба» в Угорщину зросли на 45%, досягнувши 4,9 млн тонн. У відповідь на це, з 5 грудня 2022 року ЄС запровадив ембарго на морські поставки російської нафти, встановивши максимальну ціну в 60 доларів за барель. Однак трубопровід «Дружба» залишився поза санкціями ЄС, і Угорщина, Чехія та Словаччина отримали виняток [45].

Постачання газу між Угорщиною та Росією завжди було стабільним. Між 1996 та 2015 роками були укладені довгострокові угоди на поставку 225 млрд кубометрів російського газу на суму понад 24 млрд доларів. У 2017 році ці угоди були продовжені до 2021 року. Для забезпечення довгострокових потреб Угорщини в газі в 1994 році було створено угорсько-російське акціонерне товариство «Панрусгаз», основною метою якого був імпорт природного газу. До 2021 року газ постачався через газопровід «Союз», який проходив через українсько-угорський кордон у Берегові та Центрально-європейський газовий хаб в Баумгартені, на словацько-австрійському кордоні.

Контракт було продовжено на основі 15-річної угоди, підписаної у вересні 2021 року між угорською компанією «MVM SEEnergy Ltd.» та

«Газпромом». З того часу Угорщина отримує 4,5 млрд кубометрів газу щорічно через Болгарію та Сербію за умовами довгострокового договору з Росією через «Турецький потік». Відомо, що Угорщина купує газ за ціною, яка в п'ять разів нижча за ринкову, ставши першою країною в ЄС, яка почала розраховуватися за російський газ у рублях.

Компанія «ТВЕЛ», частина групи «Росатом», постачає ядерне паливо для угорської АЕС «Пакш» з моменту її першого запуску у 1982 році. В рамках довгострокової угоди, «Атомбудекспорт» разом із «НІАЕП» та «АСЕ» (спільні проекти з 2012 року) займаються постачанням обладнання та запасних частин для станції [45].

Наприкінці 2014 року Росія та Угорщина підписали угоду про будівництво п'ятого і шостого реакторів на АЕС «Пакш» за російською технологією ВВЕР-1200, фінансуючи проект за рахунок державного кредиту Росії на суму до 10 млрд євро, що становить 80% від загальної вартості робіт у 14,5 млрд доларів. У грудні 2015 року був підписаний контракт на поставку палива та послуг для нових блоків на 10 років. Технічний проект АЕС «Пакш-2» було затверджено в жовтні 2019 року. Того ж року укладено угоду між «ТВЕЛ» та Угорською академією наук про поставки російського ядерного палива для Будапештського дослідного реактора, що працює з 1959 року на паливі Новосибірського заводу хімконцентратів. В кінці серпня 2019 р. угорське атомне агентство видало головну ліцензію на будівництво п'ятого та шостого блоків АЕС «Пакш» і низку дозволів для «ядерного острова». Угорщина залишається єдиною країною ЄС, де Росія будує атомні електростанції [45].

Однак реалізація цього проекту виявляється не такою легкою. Нові п'ятий і шостий енергоблоки атомної електростанції планують побудувати поряд з чотирма діючими реакторними блоками АЕС «Пакш» потужністю 500 МВт, які функціонують з 1982 року. Згідно з більш пізньою інформацією, будівництво двох нових блоків АЕС типу ВВЕР-1200 планувалося розпочати у 2018 році, з метою завершити будівництво у 2025 та 2026 роках відповідно

[45].

Навесні 2020 року геологи, на замовлення Федерального агентства з охорони навколишнього середовища Австрії, встановили, що ділянка для будівництва Пакш II не підходить через проблеми сейсмічної безпеки. Геолог Курт Декер, який брав участь у дослідженнях, зауважив, що під існуючою атомною станцією проходить тектонічний розлом шириною близько 1 кілометра, який простягається і до території, де планується будівництво Пакш II, що створює реальний ризик землетрусів у цьому регіоні [45]. Проте угорський уряд ухвалив рішення про будівництво п'ятого та шостого енергоблоків, і наразі розпочато підготовчі роботи: будуються фундаменти блоків, а на заводах у Росії виготовляється необхідне обладнання.

Під час візиту міністра закордонних справ Росії Сергія Лаврова до Будапешта в серпні 2021 року, міністр закордонних справ Угорщини Петер Сійярто висловив зацікавленість своєї країни в продовженні та поглибленні співпраці з Російською Федерацією. Він підкреслив суттєві переваги, які Угорщина здобула завдяки дружнім відносинам з Росією, та висловив намір зберегти цей позитивний досвід у майбутньому. П. Сійярто також визначив п'ять основних напрямків успішної співпраці між двома державами.

Однією з таких сфер стало постачання російської вакцини «Спутник V». Віктор Орбан вважав, що завдяки російським та китайським вакцинам Угорщина змогла уникнути серйозних наслідків пандемії, швидше розпочати масову імунізацію та повернутися до звичного життя. До кінця 2022 року планувалося започаткувати виробництво «Спутник V» на новому Національному заводі вакцин у Дебрецені, але ці плани не були реалізовані, і вже у 2023 році в Угорщині відмовилися від рекомендацій щодо використання цієї вакцини [45].

Інвестиційне співробітництво стало ще одним важливим напрямком. Угорська нафтогазова компанія «МОЛ» мала намір побудувати завод з виробництва резинового бітуму в Татарстані, а російська компанія «Арнест», що спеціалізується на виробництві косметики, розглядала можливість

створення виробничих потужностей в Алшождолце, Угорщина.

У галузі машинобудування спільне виробництво та постачання залізничних вагонів до Єгипту на суму 1 мільярд євро стало одним із важливих проєктів. Крім того, обговорювалося замовлення ще 200 спальних вагонів. Росія позитивно оцінила наміри Угорщини побудувати газопровід, що з'єднає Угорщину та Сербію, що дозволить імпортувати російський природний газ через балканське відгалуження «Турецького потоку».

У сфері авіаперевезень міністр наголосив, що угорська компанія WizzAir відкрила свою базу в Санкт-Петербурзі, що дозволило збільшити кількість рейсів за маршрутом Будапешт – Москва з 4 до 7 на тиждень, а також запустити нове авіасполучення за маршрутом Будапешт – Єкатеринбург [45].

Отже, енергетична співпраця є одним із основних напрямків угорсько-російських економічних відносин, зокрема в контексті постачання природного газу та нафти з Росії до Угорщини. Це охоплює проєкти з розширення газового транзиту та угоди щодо зберігання газу. Угорщина отримує 70% своєї нафти з Росії, а частка російського газу у загальному споживанні країни становить 65%. Незважаючи на ініціативи Європейського Союзу щодо зменшення залежності від російських енергоресурсів, обсяги нафтопоставок через трубопровід «Дружба» до Угорщини збільшились на 45%, до 4,9 мільйона тонн.

З моменту запуску АЕС «Пакш» у 1982 році, російська компанія «ТВЕЛ» із групи «Росатом» є основним постачальником ядерного палива. У 2014 році було підписано угоду між Росією та Угорщиною про розширення АЕС «Пакш» шляхом будівництва п'ятого та шостого енергоблоків з використанням російської технології ВВЕР-1200, проєкт фінансується за рахунок державного кредиту від Росії на суму до 10 млрд євро.

Інвестиції з Росії в угорську економіку, а також угорські інвестиції в Росію підкреслюють взаємний інтерес до розвитку економічних зв'язків. Зокрема, значна увага приділяється енергетиці, банківському сектору та виробничим інвестиціям. Торгівля між двома країнами продовжує зростати,

незважаючи на глобальні економічні виклики та політичні санкції. Основні товарні групи включають енергоресурси, машинобудівну продукцію, хімікати та продовольчі товари [45].

Політичні аспекти взаємин суттєво впливають на економічну співпрацю. Угорщина іноді займає особливу позицію в межах Європейського Союзу, намагаючись зберегти баланс між своїми відносинами із Заходом та Росією, особливо у контексті санкцій та дипломатичних напружень. Майбутнє цих відносин залежатиме від ряду чинників, таких як глобальна політична та економічна ситуація, регіональна безпека та енергетичні зміни. Обидві сторони зацікавлені в розвитку і диверсифікації своїх економічних зв'язків, але одночасно стикаються з труднощами, пов'язаними з міжнародними санкціями та стратегічними розбіжностями.

Таким чином, економічні фактори, що визначають угорську політику щодо України та Росії, включають кілька ключових аспектів:

Угорщина значною мірою залежить від постачання енергоресурсів з Росії, зокрема газу та нафти. Російська енергетична інфраструктура, як-от трубопроводи і атомні станції, має стратегічне значення для Угорщини. Це сприяє утриманню економічних зв'язків з Росією, навіть в умовах міжнародних санкцій.

Росія є важливим торговим партнером для Угорщини, зокрема в таких секторах, як енергетика, машинобудування та хімічна промисловість. Водночас Україна також є важливим торговим партнером, особливо для аграрних товарів, що стимулює Угорщину підтримувати економічні зв'язки з цією країною.

Угорщина завжди залишалася в сфері впливу Росії, і російський вектор зовнішньої політики Угорщини протягом багатьох років вирізнявся на тлі політики Європейського Союзу.

Головним агентом реалізації російської політики в Угорщині є партія «ФІДЕС» (Fidesz) і її лідер Віктор Орбан. Після перемоги на парламентських виборах, що дозволила В. Орбану розпочати п'ятий термін на посаді прем'єр-

міністра, позиції Росії в Угорщині значно зміцнилися. В. Орбан заявив, що поза межами Європейського Союзу Росія є найважливішим економічним партнером Угорщини, і що економічна співпраця є стратегічною.

Співпраця Угорщини з Росією в економічній та ідеологічній сферах зумовлена кількома факторами:

- Залежність Угорщини від постачання російських енергоносіїв, сформована в попередні роки.
- 65% нафти та 75% газу, що споживає угорська економіка, надходять з Росії, і в країні відсутні альтернативні постачання цих ресурсів у повному обсязі.

27 вересня 2021 року був підписаний новий газовий контракт на 15 років, за яким Угорщина отримуватиме 4,5 млрд кубометрів газу на рік, що становить близько половини від загальної потреби країни. Важливо, що за цією угодою газ постачатиметься до Угорщини в обхід України – через Австрію та Сербію в рамках «Турецького потоку». Ймовірно, Кремль запропонував таку вигідну ціну, від якої сторони не могли відмовитися, навіть враховуючи складнішу логістику та втрати Угорщини через блокування старого транзитного маршруту.

В таких умовах не дивно, що Орбан заявив про готовність купувати російський газ за рублі, як того вимагає Кремль, намагаючись обійти санкції ЄС.

Наведемо додаткові факти, що підтверджують вигідну співпрацю:

Росія без проведення публічного тендеру надала кредит у розмірі 10 млрд доларів на проект з модернізації та збільшення потужностей 4 енергоблоків АЕС «Пакш».

Швидке визнання російської вакцини «Спутник V» в Угорщині під час епідемії COVID-19 принесло прибуток бізнес-структурам, пов'язаним з В. Орбаном.

З 2019 року в Будапешті функціонує російський Міжнародний інвестиційний банк (МІБ), який отримав численні привілеї та майже

дипломатичні імунітети [23].

Європейський Союз накладає санкції на Росію через її дії в Україні, що змушує Угорщину балансувати між своїми економічними інтересами і політикою ЄС. Угорщина часто виступає за пом'якшення санкцій або їх скасування, оскільки економічні втрати від обмежень значні для країни.

Угорщина зацікавлена в інвестиціях від Росії, особливо в енергетичному секторі, як-от у проектах будівництва АЕС «Пакш», що фінансується російським кредитом. Ці інвестиції важливі для розвитку угорської економіки, однак можуть ставати джерелом внутрішнього політичного тиску та зовнішньої критики.

Угорщина є важливим транзитним хабом для російського газу та нафти, що має великий економічний вплив на її позицію в міжнародній політиці. Крім того, Угорщина виграє від економічних відносин з Україною через транзитні можливості, хоча цей аспект є менш важливим порівняно з енергетичними зв'язками з Росією.

Економічна стабільність в Україні також важлива для Угорщини, зокрема через тісні культурні та економічні зв'язки з угорською меншиною на заході України. Політична і економічна нестабільність в Україні може мати негативні наслідки для угорської економіки.

Ці фактори разом формують стратегію Угорщини в її взаєминах з Україною та Росією, де вона намагається зберігати економічні вигоди, одночасно враховуючи політичний контекст і тиск з боку ЄС.

Висновки до 3 розділу

У цьому розділі було розглянуто основні соціально-політичні та економічні фактори, які визначають зовнішню політику Угорщини, зокрема її ставлення до України та Росії. Політичні інтереси партії «Фідес» та уряду Віктора Орбана значною мірою формують курс Угорщини на міжнародній

арені. Влада Орбана орієнтується на зміцнення національних інтересів, підтримуючи традиційні зв'язки з Росією, особливо в енергетичній сфері, одночасно демонструючи прагнення до стабільних відносин із Європейським Союзом. Вибір орієнтацій партії «Фідес» зумовлений не лише економічними вигодами, а й внутрішньою політичною стратегією, спрямованою на збереження популярності серед виборців.

Вплив громадської думки в Угорщині відіграє важливу роль у формуванні політики уряду. Громадяни Угорщини, незважаючи на зовнішній тиск ЄС та санкції, часто висловлюють підтримку збереженню добрих відносин з Росією, особливо в енергетичній сфері. Це ставить уряд у ситуацію, коли необхідно балансувати між вимогами Брюсселя та бажанням зберегти економічні та енергетичні вигоди для країни.

Економічні фактори, зокрема енергетична залежність Угорщини від Росії, є основним аспектом, що визначає її позицію щодо Росії та України. Енергетичні постачання з Росії забезпечують значну частину енергетичних потреб Угорщини, що робить підтримку економічних зв'язків з Росією стратегічно важливою. Одночасно, країна не ігнорує свої економічні інтереси в Україні, де вона має торгові зв'язки, зокрема в аграрному секторі, і підтримує стабільність в регіоні.

Таким чином, зовнішня політика Угорщини формується під впливом сукупності політичних, соціальних та економічних чинників, серед яких особливе місце займають національні інтереси, громадська думка та стратегічні економічні зв'язки з Росією і Україною.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Відносини між Україною та Угорщиною до початку повномасштабної війни мали період стабільності та співпраці, однак певні суперечності виникали на тлі питання прав угорської національної меншини в Україні, зокрема в освіті та мові. Незважаючи на ці питання, країни активно співпрацювали в багатьох сферах, включаючи енергетику, торгівлю та культурні обміни. Війна в Україні стала серйозним викликом для цієї співпраці, вивівши на перший план політичні та геополітичні фактори.

2. Угорщина формально продовжує підтримувати європейські прагнення України, але з певними застереженнями. Будапешт прагне до поступових змін в інтеграційних процесах, підкреслюючи важливість захисту прав угорської національної меншини в Україні. Це питання є важливим фактором у визначенні угорської позиції щодо розширення ЄС та НАТО, особливо в контексті відносин з Україною.

3. Проблема прав угорської меншини в Україні залишалась однією з ключових тем у відносинах між двома країнами. Вона накладала значний вплив на політику Угорщини, яка активно відстоювала інтереси своєї діаспори в Україні. Це, зокрема, сприяло ускладненню дипломатичних відносин і впливало на рішення щодо євроатлантичної інтеграції України.

4. Позиція Угорщини щодо війни в Україні значно відрізняється від позицій більшості країн Європейського Союзу. Угорщина відкрито засуджує військову агресію Росії, але в той же час не підтримує постачання зброї Україні, що є результатом як економічних, так і політичних міркувань. Угорська політика базується на прагматизмі, намагаючись балансувати між підтримкою України в гуманітарних питаннях і збереженням добрих відносин з Росією.

5. Угорщина залишається енергетично залежною від Росії, що суттєво впливає на її зовнішню політику. Це особливо важливо в контексті санкцій ЄС

проти Росії, оскільки Угорщина виступала проти запровадження нафтового ембарго та обмежень, що стосуються енергетичних ресурсів. Така залежність зберігає Росію як стратегічного партнера, що обмежує маневри Угорщини в питаннях зовнішньої політики.

6. Угорщина демонструє обережний підхід до санкційної політики ЄС, часто блокуючи ініціативи, які можуть шкодити її економічним інтересам, зокрема в енергетичній сфері. Вона також відмовляється від постачання зброї Україні, що є проявом прагматизму в зовнішній політиці уряду Орбана. Проте, Угорщина продовжує надавати гуманітарну допомогу Україні, зберігаючи баланс між європейськими зобов'язаннями та національними інтересами.

7. Політична позиція Угорщини щодо війни в Україні значною мірою обумовлена інтересами правлячої партії «Фідес». Віктор Орбан прагне зберегти суверенітет Угорщини, обмежуючи вплив ЄС та НАТО на внутрішні справи країни. Він також активно відстоює економічні інтереси, зокрема у відносинах з Росією. Враховуючи підтримку націоналістичних і популістських настроїв в угорському суспільстві, уряд Орбана намагається утримати баланс між Заходом і Росією.

8. Громадська думка в Угорщині відіграє певну роль у формуванні політики уряду щодо України та Росії, але демократизму в Угорщині поступово стає все менше.

9. Економічні фактори є одними з головних у визначенні позиції Угорщини. Країна зберігає міцні економічні зв'язки з Росією, що включають постачання енергоресурсів, а також інвестиції в енергетичну інфраструктуру. Порушення цих зв'язків через санкції або енергетичне ембарго значно вплине на економіку Угорщини, що створює додаткові труднощі для зовнішньої політики країни.

Отже, позиція Угорщини щодо України в умовах повномасштабної війни є результатом складної взаємодії політичних, економічних та соціальних факторів. Угорщина прагне зберегти баланс між підтримкою європейських зобов'язань та збереженням тісних відносин з Росією. Водночас внутрішні

політичні інтереси, включаючи вплив правлячої партії «Фідес», а також енергетична залежність від Росії, суттєво визначають її зовнішньополітичний курс. У майбутньому можна очікувати, що Угорщина продовжить підтримувати Україні гуманітарну допомогу, водночас утримуючись від активної військової підтримки та виконання всіх санкцій ЄС проти Росії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія. Ужгород: Ліра, 2009. 520 с.
2. Бабинець І., Остапець Ю. Суспільно-політичний та культурний розвиток угорської національної меншини Закарпаття (1991-2004 рр.). *Наукові записки. Курасівські читання*. 2006. Вип. 30 (кн.1). С. 56-68.
3. Бакланова Н.М., Букач В.М. Прояви політичної антикультури в «молодих демократіях» Центральної та Східної Європи: кейс Угорщини. *Politicus*. 2020. Випуск 1. С. 46–51.
4. Бедирова-Сабов Н.О. Емпіричні вектори режиму консолідованої демократії: універсальний підхід Nations in Transit. *Politicus*. 2018. Випуск 5/6. С. 35–39.
5. Бусленко В.В. Сучасні демократизаційні процеси в Угорщині. *Політичне життя*. 2021. № 3. С. 11–18.
6. Віднянський С. Основні етапи та проблеми історії українсько-угорських взаємин. Україна – Угорщина: спільне минуле та сьогодення. *Матеріали міжнародної наукової конференції, м.Київ, 14-16 квітня 2005 р.* Київ, 2006. С. 11-8.
7. Віднянський С. Проблемні питання партнерських відносин України з сусідніми країнами-членами ЄС та їх вплив на безпеку в Карпатському регіоні. *Міжнародний науковий вісник. Випуск 1-2 (23-24) Матеріали круглого столу «Загрози міжнародній безпеці в Карпатському регіоні» (м. Ужгород, 22 квітня 2021 р.) і міжнародної інтернет-конференції «Євроінтеграційні аспекти розвитку вищої освіти України в контексті сучасних викликів і трендів» (м.Ужгород, 22-23 квітня 2021 р.)* Ужгород, 2021. – С. 18-31.
8. Віднянський С. Українсько-угорські відносини: проблемні питання і роль історичної науки. *Стратегічні пріоритети*. Серія: «Політика». 2017. № 4(45). С. 16–25.

9. Війна в Україні: як офіційний Будапешт дистанціюється від підтримки Києва. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/09/infografika/polityka/vijna-ukrayini-yak-oficijnyj-budapesht-dystancziuyetsya-pidtrymky-kyyeva> (дата звернення 23.11.2024)
10. Висновок Венеціанської комісії щодо освітнього закону. Текст документа. Європейська правда. 2017. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/> (дата звернення 23.11.2024)
11. Грубов В., Свиначенко В. Угорський «орбанізм» як виклик європейській солідарності. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2022. № 5(2). С. 126–141.
12. Гузинець Ю. Етнополітика Угорщини щодо закордонних угорців. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/guzynets_etnopolityka.pdf (дата звернення 23.11.2024)
13. Декларація про принципи співробітництва між Українською РСР та Угорською Республікою по забезпеченню прав https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348_322#Text (дата звернення 23.11.2024)
14. Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою. URL: [show/348_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348_004#Text) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення 23.11.2024)
15. Емпіричне соціологічне дослідження транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні: монографія / за заг. ред. С. Устича. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2018. 286 с.
16. «Етнополітичні загрози та ризики національної консолідації: регіональний вимір». Аналітична записка. 2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/etnopolitichni-zagrozi-ta-rizikinacionalnoi-konsolidacii-regionalniy-vimir> (дата звернення 23.11.2024)
17. Забезпечення освітніх прав угорської меншини України гарантовано освітнім законодавством. МОН України. С. 1-15. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/25/mova.pdf> (дата звернення 23.11.2024)

18. Закарпаття: яким є втручання з боку Угорщини та Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30616852.html> (дата звернення 23.11.2024)

19. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура (україномовний варіант українськоугорського видання). Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; (Редколег. Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черницко; Відп. за випуск М. Токар). Ужгород: вид. «Ліра», 2010. 720 с.

20. Закон про освіту: куди заведуть мовні пристрасті на Закарпатті. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41252966> (дата звернення 23.11.2024)

21. Залежні від Росії. Як Угорщина і Словаччина сваряться з Україною через російську нафту? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-uhorshchyna-slovachchyna-rosiyska-nafta/33050978.html> (дата звернення 23.11.2024)

22. Звільнення держслужбовців за подвійне громадянство: перший пішов. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2011897-zvilnenna-derzsluzbovciv-za-podvijnegromadanstvo-persij-pisov.html> (дата звернення 23.11.2024)

23. Зміст російсько-угорських відносин. 2022. <https://cpd.gov.ua/articles/zmist-rosijsko-ugorskyh-vidnosyn/> (дата звернення 23.11.2024)

24. Історія відносин Україна-Угорщина як динаміка а зміст політичного діалогу. URL: <http://prismua.org/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D1%8F/> (дата звернення 23.11.2024)

25. Коцур В. Національні меншини України в контексті суспільно-

політичних трансформацій 90-х рр. ХХ ст. поч. ХХІ ст.: монографія. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2020. 594 с.

26. Емпіричне соціологічне дослідження транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні: монографія / за заг. ред. С. Устича. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2018. 286 с.

27. «Етнополітичні загрози та ризики національної консолідації: регіональний вимір». Аналітична записка. 2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/etnopolitichni-zagrozi-ta-rizikinacionalnoi-konsolidacii-regionalniy-vimir> (дата звернення 23.11.2024)

28. 27. Лозовий В. Сучасна гуманітарна політика Угорщини: виклики для України. Національний інститут стратегічних досліджень. 13 червня 2019. URL: <https://niss.gov.ua/doslid-zhennya/gumanitarniy-rozvitok/suchasna-gumanitarna-politika-ugorschini-vikliki-dlya-ukraini> (дата звернення 23.11.2024)

29. Мадяр Б., Мадловіч Б. Посткомуністичні режими: актори, інституції та динаміка. Короткий путівник / пер. з англ. Олександр Тирон. Бостон: Academic Studies Press, 2023. 248 с.

30. Нове загострення з Будапештом. Угорщина використовує війну Росії проти України? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29415042.html> (дата звернення 23.11.2024)

31. Орбан пропонує Україні узаконити подвійне громадянство для угорців Закарпаття. Європейська правда. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/30/7063844/> (дата звернення 23.11.2024)

32. Остапець Ю.О., Радько А.І. Вплив парламентських виборів в Угорщині 2022 року на акторний склад та конфігурацію партійної системи. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 81–86.

33. Остапець Ю., Скиба І. Угорська меншина Закарпаття: суспільно-політичний та культурний розвиток. *Актуальні питання законодавчого регулювання захисту прав національних меншин в Україні та шляхи їх реалізації в Умовах поліетнічного регіону: аналіз оцінки. Матеріали круглого*

столу. 21 грудня 2011 р. Ужгород: «Ліра», 2012. С. 51–68.

34. Офіційно: майже 1 мільйон осіб вже отримали угорське громадянство за спрощеною процедурою. URL: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/208296> (дата звернення 23.11.2024)

35. Паспорти з Угорщини: чи здатний Київ зупинити Будапешт? URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8-D0%B7%D1%83%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B8-D0%B7%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%BA%D0%B8%D1%97%D0%B2%D0%B7%D1%83%D0%BF%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%88%D1%82/a-45670725> (дата звернення 23.11.2024)

36. Паспортний скандал. Україна висилає угорського консула із Закарпаття. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/pasportniy-skandal-ukrayina-visilaye-ugorskogo-konsula-izzakarpattya.html> (дата звернення 23.11.2024)

37. План співробітництва між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством національної культурної спадщини Угорської Республ іки на 2005–2008 роки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/348_056#Text (дата звернення 23.11.2024)

38. Посла Угорщини викликали у МЗС України через заяви про блокування діяльності комісії Україна – НАТО [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. 3 грудня 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ugorshchyna-mzs/30304593.html> (дата звернення 23.11.2024)

39. Приходько А. В. Динаміка політичного режиму Угорщини: від консолідованої демократії до «гібридності». *«Політикум»*. Вип. 3. 2024. С. 120-125. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.18>

40. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020. № 463-IX.

41. СБУ перевіряє інформацію про виконання гімну Угорщини

депутатами однієї з громад на Закарпатті. URL: <https://zakarpattia/30978453.html> (дата звернення 23.11.2024)

42. Слова та війни: Україна в боротьбі з кремлівською пропагандою / за ред. А. Кулакова. К.: КІС, 2017. С. 100–101.

43. Ткач Д. Політика офіційної Угорщини щодо національної автономії у сусідніх країнах: правда та домисли. Виклики і Ризики. *Безпековий огляд ЦДАКР*. Київ, 2017. № 9 (72). С. 44–57.

44. Ткач Д. Право-консервативна ідеологія уряду Віктора Орбана – головна причина системного конфлікту ЄС та Угорщини. *Зовнішні справи*. 2022. Т. 32, № 1. С. 9–15.

45. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина – шлях від демократії до авторитаризму: історична ретроспектива. *Проблеми всесвітньої історії*. 2024. № 1(25). С. 86-103.

46. Ткач Д. Угорсько-російські економічні відносини на сучасному етапі. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (1(73), 2024. С. 40–46.

47. Ткач Д. Українсько-угорські відносини: нові виклики і загрози. *Зовнішні справи*. 2018. № 1. С. 19–22.

48. Ткач Д.І. Українсько-угорські відносини новітньої доби. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Випуск 15.

49. Тужанський Д. Вартові режиму URL: <https://medialab.online/news/magyarorszag/> (дата звернення 23.11.2024)

50. Тужанський Д. Компроміс заради НАТО: що може змінити зустріч Зеленського та Орбана. *Європейська правда*. 13 січня 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/arti-cles/2020/01/13/7105017/> (дата звернення 23.11.2024)

51. Угода між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про співробітництво в галузі культури, освіти і науки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/348_054#Text (дата звернення 23.11.2024)

52. Угорщина виступила проти нового пакету антиросійських санкцій ЄС – FT. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2022/12/08/novyna/polityka/uhorshhyna-vystupyla-proty-novoho-paketu-antyrosijskыx-sankczij-yes-ft> (дата звернення 23.11.2024)

53. Угорщина знала про напад росії та планувала забрати частину території України – Данілов. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/03/novyna/polityka/uhorshhyna-znala-pro-napad-rosiyi-ta-planuvala-zabraty-chastynu-terytoriyi-ukrayiny-danilov> (дата звернення 23.11.2024)

54. Угорщина подвоїла бюджет програми допомоги угорцям Закарпаття. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/192268-Uhorshchyna-podvoila-biudzhет-prohramy-dopomohy-uhortsiam-Zakarpattia> (дата звернення 23.11.2024)

55. Угорщина надала Закарпаттю медичну гумдопомогу. URL: <https://hromadske.ua/posts/ugorshina-nadala-zakarpattyu-medichnu-umdopomogu> (дата звернення 23.11.2024)

56. Україна – Угорщина: спільне минуле та сьогодення. Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 14-16 квітня 2005 р.) / Відп. ред. В.А. Смолій. К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. 275 с.

57. Україна – Угорщина: які конфлікти виникали між державами у 2014-2020 роках. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/29/infografika/polityka/ukrayina-uhorshhyna-yakikonflikty-vynykaly-mizh-derzhavamy-2014-2020-rokax> (дата звернення 23.11.2024)

58. Чепек В.А. Правове регулювання діяльності Угорщини щодо своєї «спорідненої меншини» на Закарпатті. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 243-252.

59. Шепя Х. Закарпаття і Угорщина: тисячоліття разом [Електронний ресурс] // *KISZÓ*. 9 березня 2020. Режим доступу: <https://ua.kiszo.net/2020/03/09/закарпаття-і-угорщина-тисячоліття-ра/> (дата звернення 23.11.2024)

60. Шипка Н. Угорська національна меншина як чинник формування українсько-угорських міждержавних політичних відносин (1991–2006 рр.).

Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. Випуск 19. С. 208–216.

61. Що Орбан має проти України? URL: <https://bbc.com/ukrainian/articles/c972eyn67emo> (дата звернення 23.11.2024)

62. Ágh Attila. Decline of Democracy in East-Central Europe: The Last Decade as the Lost Decade in the ECE Democratization. *Journal of Comparative Politics*. 2014. Vol. 7. No. 2, pp. 4–33.

63. Collier David, Levitsky Steven. Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research. *World Politics*. 1997. Vol. 49. No. 3. pp. 430–451.

64. Dóra Csernus. Energy Without Russia The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20509.pdf> (дата звернення 23.11.2024)

65. Foa Roberto, Mounk Yascha. The Signs of Deconsolidation. *Journal of Democracy*. 2017. Vol. 28. Issue 1. pp. 5–15.

66. Freedom House. Reports. URL: <https://freedom-house.org/reports> (дата звернення 23.11.2024)

67. Haydanka Y. Trajectories of Democratic Transits in the Visegrad Group: Between Theory and Practice. *Europolity*. 2021. Vol. 15. Issue 1, pp. 177–203.

68. Janjevic Darko. Orban ‘dropped any pretense’ of respecting rules. *Deutsche Welle*. 05.06.2020. URL: <https://www.dw.com/en/hungar-ys-orban-dropped-any-pretense-of-respecting-institu-tions-freedom-house-reports/a-53353596> (дата звернення 23.11.2024)

69. Mirolaev M. Caught between two rivals, ethnic Hungarians in Ukraine walk a fine line. 2018. URL: <https://www.latimes.com/world/europe/la-fg-ukrainehungarians-20181105-story.html> (дата звернення 23.11.2024)

70. Nations in Transit. Freedom House. URL:

<https://freedomhouse.org/report/nations-transit> (дата звернення 23.11.2024)

71. NATO (2018). Brussels Summit Declaration [online]. Available at: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=uk (дата звернення 23.11.2024)

72. Parafianowicz, Z. (2018). ‘Szijjártó: Na Ukrainie trwa antywęgierska nagonka’, *Gazeta prawna.pl*, 30 October [online]. Available at: <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1326208,na-ukrainie-trwa-antywegierska-nagonka.html> [in Polish] (дата звернення 23.11.2024)

73. Szijjártó P. Hungary will continue to block Ukraine’s relations with NATO until the Transcarpathian Hungarians are given back their rights. Ministry of Foreign Affairs and Trade, 2019, December 4. P. 2-3.

74. Seongcheol Kim. ‘Illiberal Democracy’ after Post-Democracy: Revisiting the Case of Hungary. *The Political Quarterly*. 2023. Vol. 94, Issue 3, pp. 437–444.

75. Tarrosy I., Vörös Z. Hungary’s Pragmatic Foreign Policy in a Post-American World. *Politics in Central Europe*. 2020. Vol. 16(1). P. 113–134.

76. Zakaria Fareed. *The Rise of Illiberal Democracy*. Foreign Affairs. 1997. Vol. 76. Issue 6, pp. 22–43.

77. Zoltan S. Hungary Floats Veto Threat as EU Works to Ban Russian Oil. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-05-01/hungarywould-veto-eu-sanctions-on-russian-energy-ministersays> (дата звернення 23.11.2024)

78. EUR value and value indices of external trade in goods by main partner countries. URL: https://www.ksh.hu/stadat_files/kkr/hu/kkr0008.html (дата звернення 23.11.2024)

79. Eurostat. URL: ec.europa.eu/eurostat. (дата звернення 23.11.2024)